

316.641.747
563.

С. ПСИХОЛОГИЯ. ТАДБИРКОРЛИК

Фрэнк
БЕТТЖЕР

Янги китоб

Муваффақият СИРЛАРИ

Ушбу китоб
муаллифи ўз жонига
қасд қилмоқчи бўлган.
Бу ҳол рўй бермади ва
у ҳаётда катта
муваффақият
қозонди

Янги фаровон ҳаётга пойдевор қўйишни истайсизми?
Унда бу китоб сиз учун!

316.641.744

763

Янги китоб

Бизнес • Психология • Тадбиркорлик

Фрэнк БЕТТЖЕР

Муваффақият СИРЛАРИ

Машақатлар орқали юлдузлар сари

Ушбу китоб муаллифи ўз жонига қасд қилмоқчи бўлган эди.
Бу ҳол рўй бермади ва у ҳаётда катта муваффақият қозонди

Янги фаровон ҳаётга пойдевор қўйишни истайсизми?
Унда бу китоб сиз учун!

«YANGI KITOB»
TOSHKENT
2020

УЎК: 316.64:174.4

КБК: 88.52

Б 63

Б 63 Беттжер, Фрэнк

Муваффақият сирлари [Матн] / Ф. Беттжер. – Тошкент:
Yangi kitob, 2020. – 176 б.

ISBN 978-9943-5768-5-8

УЎК: 316.64:174.4

КБК: 88.52

Қўлингиздаги китоб бутун дунёни кезиб чиққан. Унинг муаллифи ночорликдан муваффақият сари йўлни қандай босиб ўтганини гоаят таъсирли тарзда ҳикоя қилади. Бу одам ўз вақтида ишсиз қолган, умидсизликка тушган, азият чеккан, ҳатто ўз жонига қасд қилишга уринган. Хўш, у чорасизлик, йўқчилик комидан қай тарзда чиқиб кетди? Қайси тамойиллар омадга эришишига омил бўлди?

Китобда муаллифнинг қисқа вақт ичида муваффақият қозонгани турли-туман воқеалар мисолида очиб берилади. Шу аснода ҳар қандай киши худди шу тарзда омад чўққисига чиқиши мумкинлиги уқтирилади.

Кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

Таржимон:

Фатхулла Намозов

Тақризчилар:

Норкул Бекмирзаев,

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси,
Халқаро антик дунё илмий академияси
академиги ва совриндори,

Абдуқанош Йўлдошев,

Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси аъзоси.

ISBN 978-9943-5768-5-8

© Ф.Беттжер.

«Муваффақият сирлари»

Таржимон: Ф.Намозов.

© «Yangi kitob» МЧЖ, 2020.

КИТОБ ТЎҒРИСИДА

Мен мазкур китобни бутун умри мобайнида бошқаларга ёрдам бериб келган инсон – Дейл Карнегига бағишлайман.

У менга энг оғир кунимда мадад қўлини чўзган. Ўшанда каминанинг ҳаёти – йигирма тўққиз ёшли омади юришмаган собиқ бейсболчи, ҳеч қаердан иш топа олмаган йигитчанинг умри интиҳо топгандай кўринганди. Мен бутунлай умидсизликка тушиб қолгандим. Айни шу пайтда Филадельфияда нотиқлик санъати маҳорати бўйича курсларни бошқарган Дейл Карнеги мени *Бенжамин Франклиннинг сирлари* билан таништирди. Билиб олганларим ҳаётимни бутунлай ўзгартириб юборди: мен ўзим орзу ҳам қилмаган муваффақиятга эришдим!

Орадан ўн икки йил ўтгач, ишдан четлашмоқчи бўлганимда, Дейл мендан АҚШ шарқидаги йирик шаҳарлар – Бостондан Вашингтонгача тузилган курсларни олиб боришда ёрдам беришимни илтимос қилди. Бир неча йилдан сўнг эса маърузавий давраларига қўшилишимга ишонтирди. Биз икки йил давомида раҳбар ходимларга ўзаро мулоқот ҳамда савдо-сотиқ қилиш маданиятини ўргатиш бўйича бир ҳафталик семинар машғулотлари мажмуини биргаликда олиб бордик.

Ёдимда, Оклахома штатидаги Талса шаҳрида бўлганимда Дейл мени китоб ёзишга ундаганди.

– Дейл, – дедим унга, – сиз мени фақат бошланғич мактабнинг олтинчи синфигача ўқиганимдан яхши хабардорсиз. Мен китоб ёза олмайман.

– Қулоқ солинг, Фрэнк, – жавоб берди Дейл, – сиз Бенжамин Франклиннинг 13-ҳафталик муваффақият усулини ўрганиб, бошқалар коллежда тўрт йил ўқиганидан ҳам кўпроқ билиб олдингиз. Шундай экан, Франклин ғояларини

Ўзида синаб кўрган кишининг янгича услубда ёзган китобини биринчи бўлиб сиз нашр қиласиз. Сизнинг ҳаётингиз шу даражада ҳайратланарлики, Фрэнк, бу ҳақдаги китоб билан эндигина иш фаолиятини бошлаган ўсмирлар ва қизларга ёрдам берасиз. Китоб уларни «жаннатда учинчи базада ўйнаганингиз»дан¹ кейин ҳам узоқ вақт илҳомлантириб туради.

Менда ёзувчилик бўйича ҳеч қандай тажриба йўқ. Шу боис, Дейл иш бошлаш учун машқ тариқасида «Кечаги омадсиз – бугун муваффақият қозонган савдогар» номли китоб ёзишни маслаҳат берди. Яъни, «қандай қилиб омадсизликдан савдо-сотикда муваффақиятга эришганим» хусусида қалам тебратишим керак эди. Мен унинг барча ўғитларига амал қилдим. Аслида иккита китоб ёздим.

Энди эса Дейлнинг ўзини ҳам жаннат ўз бағрига олди. Борди-ю, у ўша ерда бўлмаса, демак, кимгадир ёрдам бериш учун йўлда тўхтаб қолган. Дейл Франклин фалсафасига ишонарди. Унинг: «Худога энг хуш келадиган машғулот – одамларга яхшилик қилишдир», – деган сўзларини такрорлашни ёқтирарди.

Мен Дейл Карнеги ҳамда Бен Франклин суратлари турган столга мук тушиб ёзаман, улар мени руҳлантириб туради. Мазкур китобни Филадельфиянинг қашшоқ худудларидан биридаги мўъжаз кўчада ўтган ёшлигимдан бошлайман. Назаримда, ўша пайтларда икки бор қарғишга учраган эдим...

Мана у. Умид қиламанки, сизларга ёқади.

Ф.Б.

¹ «Вафот этгандан сўнг» маъносида.

Биринчи қисм

«СИЗНИ ПРЕЗИДЕНТ КЎРМОҚЧИ»

КИТОБХОНГА

Ўйин умидни узса ҳам бўладиган даражада бой берилгандек туюлганда бейсбол бўйича таниқли тренер қария Билл Кларк одатда тренерлик ўринидигидан туриб, бизни қуйидаги сўзлар билан руҳлантирарди:

– *Энг қутилмаган воқеа айнан ана шундай ноилож вазиятларда рўй беради.*

Унинг сўзларида ҳақиқат учқунлари бор эди, албатта. Чунки бу бизга таъсир қилар, нимадир рўй бераётгандай кўринар ва баъзан ана шу «нимадир» содир ҳам бўларди!

Мен мазкур китобнинг дастлабки қисмидаги илк тўққизта бўлимни биринчи «иннинг»² деб олганман. «Энг қутилмаган воқеа ана шунда рўй беради». Ҳар бир «иннинг»да барчасига нуқта қўйиш фикри тугиларди. Шунда мўйсафид Биллнинг бошқа сўзлари эсимга келарди:

– Айнан ҳаммаси беҳуда бўлаётгандай кўринганида, асло ташлаб қўймаслик керак...

Фақат орадан бир неча йиллар ўтгач, тушундимки, ана ўша тўққизта машаққатдан иборат «иннинг»лар менинг янги фаровон ҳаётимга пойдевор бўлиб хизмат қилган экан! Аслида ушбу китобнинг биринчи қисми ёзилмаганида, иккинчиси ҳеч қачон дунёга келмаган бўларди: бу икки қисм бир-бирига боғлиқ. Шундай қилиб, мен ўзимнинг таассуротларимни фантастик бейсбол матчидан бошламоқчиман.

² Иннинг – бейсболда ҳар бир жамоа бир марта ҳужумда ва бир мартадан ҳимояда ўйнайдиган пайт. Бутун ўйин 9 иннингдан иборат.

Биринчи бўлим

ЭНГ ФАНТАСТИК БЕЙСБОЛ МАТЧИ

Мен бейсбол³ бўйича профессионал ўйинчи сифатида Канаданинг Монреалидан Техасдаги Галвестонга қадар деярли ҳар бир лига (бирлашма)да ўйнаганман. Бу фантастик ўйин эса Делавэр округи лигаси доирасида Пенсильвания штатидаги Клифтон-Хайтс шаҳарчасида бўлиб ўтганди.

Мазкур лигага тўртта шаҳар: Честер, Аплэнд, Клифтон-Хайтс ва Медия кирарди. Ўшанда мен «Медия»нинг учинчи базасида ўйнардим.

Тўртта жамоа ўртасидаги беллашув, бейсболда шахсан шоҳид бўлганимдек, бинойидек ўтаётганди. Мавсум ниҳояланиб қолганида, «Медия» ва «Клифтон-Хайтс» биринчи ўринни бўлишиб олди. Улар чемпионни аниқлаш учун финалда ўйнашлари керак эди. Тўққизинчи иннингда икки аутдан сўнг биз 4:3 ҳисобида олдинга ўтиб олдик. «Клифтон»да учинчи база учун қўшимча равишда масофани айланиб чиқиш бор эди. Аммо навбатдаги бита билан уриб қайтарилган тўпни аутга жўнатсак, ўйин ниҳоясига етар ва биз чемпион бўлардик.

Бита билан уриб қайтарган ҳужумчи⁴, жуда яхши чопувчи йигит учинчи ва яқин база ўртасига пастлатиб қаттиқ зарба берди. Мен учинчи базада ўйнаётгандим ва тўпни бемалол тутиб олардим, аммо ундан тезроқ қутулиш учун биринчи база яқинига ташладим. Биринчи бейсменимиз⁵ «бургут» Огден база чизиғига яқин жойда тўпни тутиш учун

³ Бейсбол (инглизча Baseball, base – «база», ball – «тўп») бита ва бейсбол тўпи билан жамоа бўлиб ўйналадиган спорт тури. Ўйиндан мақсад рақиб жамоа ўйинчиси (питчер) улоқтирган коптокни бита билан уриб қайтариш ва копток рақиб жамоа қўлига тушгунча 4 та базага тегиб, 90 фут (1 фут – 27,4 метр) масофани айланиб чиқишдир.

⁴ Бэттер (инглизча, batter) – тўпни бита билан уриб қайтарадиган ҳужумчи. «Уй»даги кетчер қаршисида (чап ёки ўнг томонида) туради.

⁵ Бейсмен – бейсбол ўйинчиси, базада ҳаракат қилади (майдоннинг тўрт нуқтасидан бири. Югурувчи очкони қўлга киритиш учун кетма-кетликда унга қўлини теккизиши керак).

қўлини чўзганда, чопиб келаётган хужумчи унга боши билан урилди ва иккаласи ҳам йиқилди! Огден бошини кўтарганида, қизиқ ҳодисани кўриб қолди: тўп баландликдан сакраб томошабинлар ўтирадиган табиий «трибуна»га тушди. Ўт устида ҳаяжонланиб, аччиқланиб ўтирган юзлаб «Клифтон-Хайтс» ишқибозлари бор эди. Тўп бир қизнинг юбкаси тагига кириб кетди.

Биринчи бейсмемиз баландликка югуриб чиқиб кетди. Уларнинг ўйинчиси ҳам база ёқалаб олға ташланди. Бу вақтда учинчи базадаги бошқа хужумчи қўшимча равишда масофани айланиб чиққан эди.

Биз «Клифтон-Хайтс»га қарши қуйидаги тактикани асос қилиб олгандик: қандай бўлмасин, хужумга «қайнаб» ташланиш керак. Аммо ҳеч қайсимиз бунчалик кўп ишқибозлар тўдасини кутмагандик. Қизгача етиб борган Огден: «Ўрнингдан тур!» – деб қичқирди, аммо ширингина «Клифтон» мухлисаси унга фақат бир қиё боқди, холос.

Огден тезгина ортига қаради. Шунда айланиб чопаётган ўйинчи иккинчи базадан ўтиб, учинчисига ҳам худди ақлдан озган каби ташланганига кўзи тушди. «Тур!» – деб яна қичқирди у қизга. Аммо мухлиса, ҳатто қимирлаб ҳам қўйишни эп билмади.

Огден яна чопиб бораётган ўйинчига зимдан назар ташлаб, худди ғолиблар каби учинчи базани ҳам ақл бовар қилмайдиган тезликда эгаллаганини кўрди. Бирор сонияни ҳам йўқотмаслик керак эди. У қизнинг қўлтиғидан ушлаб, «шап» этказганча турғазди ва ғазабга миниб силкитди. Копток тушди. Огден тўпни яшин тезлигида олди-ю, тўғридан-тўғри қабул қиладиган ўйинчимизнинг қўлига отди. У эса сира иккиланмай, чопиб келаётган ўйинчидан анча нарига кетиб қолди.

– Аутга! – ўкириб юборди ҳакам.

Бунга жавобан чопиб келаётган ўйинчи ердан сакраб, ўнг ва чап қўллари билан бечора ҳакамнинг жағига шундай солиб юбордики, у ҳатто юқорига сапчиди. Ҳакам йиқилди, устига чопиб келаётган ўйинчи ағдарилиб тушди! Лаҳза ўтмай, бутун майдонда энг даҳшатли муштлашув бошланиб

кетди! Бир тўда полициячилар бунинг олдида кучсиз эдилар. Беш кишини, шу жумладан, ҳакамни ҳам Делавэр округи ши-фохонасига, олти кишини эса округ турмасига жўнатишди.

Бу ўйин менга аёлларнинг шахс сифатидаги аҳамия-тини камситиш мумкин эмаслигини ўргатди. Делавэр округининг таниқли адвокати ва лига президенти Бортон Уикс ўша оқшомнинг ўзидаёқ қарор чиқарди. У келгуси шанбада мусобақани қайта ўтказишга аҳд қилганди.

Ёзнинг охирлари бўлиб, ов мавсуми аллақачон бош-ланганди. Бу ҳақда нега гапиряпсан, деб сўрашингиз мум-кин... Гап шундаки, кейин шундай воқеа рўй бериб... Яхши-си, ҳаммасини бир бошдан айтиб берай.

Дунёнинг бирор-бир чемпионлик матчи бу такрорий ўйин сингари тушкун кайфиятда ўтмаган. Ҳар иккала жамо-анинг тўп узатувчилари ва барча ўйинчилари ўйинга шун-чалик киришиб кетдиларки, гўё уларнинг бутун ҳаёти ана шу учрашув натижасига боғлиқ бўлиб қолгандай эди! Ўйин майдонини ўрмонга қадар арқон билан маҳкам ўраб олиш-ди. Назаримда, Делавэр округининг бутун аҳолиси, жумла-дан, полициячилар ҳам шу ўйинни кўриш учун келишганди. Оломон иккига бўлинди: «Медия» ишқибозлари майдон-нинг бир томонини, клифтонликлар эса қарама-қарши та-рафни эгалладилар. Ҳамма жойда тотализатор⁶ ишляпти, деган овозалар тарқалди. Бу ўйинни кўриш учун Филадель-фиядан юзлаб шахарликлар келишди. Сизни ишонтириб айтаманки, улар асло зерикишмади!

Ғалати равишда мос келишини қарангки, ўйин тўққизин-чи иннингга борганида, икки аутда ҳисоб худди ўтган ҳаф-тадаги каби «Медия» фойдасига бўлди – 4:3. Лекин бит-та асосий фарқ ҳам бор эди. «Клифтон»да базалар тўла бўлиб, жамоанинг тўп урадиган энг яхши ўйинчиси ажойиб ўйин кўрсатди. У лигадаги энг хафли хиттер⁷ ҳисобланарди. Бу ўйинчи майдон ўртасига йўл олиб, коптокни узатмоқчи бўлганида, қарашлари қотилниқига ўхшарди.

⁶ Пул тикиб ўйнашни уюштирадиган бюронинг пул тикканларни кўрсата-диган ҳисоблагичи.

⁷ Хиттер (инглизча hitter) – тўп урадиган спортчи.

Оломон жазавага тушганди.

– Тўпни биринчи узатилган заҳоти ўрмонга уриб кирилинглар! – деб ёлворишарди «Клифтон» мухлислари.

Битта яхши зарба икки марта масофани айланиб чиқишни таъминлаб, «Клифтон-Хайтс»га чемпионлик унвонини олиб бериш мумкин эди! Тўп узатувчимиз Вернон Тачстоун қулочкашлаб коптокни шундай зарб билан улоқтирдик, уни ишқибозлардан ҳеч ким кўра олмай қолди. Ҳамминг нафаси ичига тушиб кетди. Аммо тўп қайтарувчи дарҳол ўзини ўнглаб, куттиришга мажбур қилмади. У худди америкалик машҳур бейсболчи Бейб Рут⁸ каби куч билан қўл силтади ва... коптокни урди. Бироқ клифтонликлар умидсиз ҳолда «уф» тортиб юборишди. Тўп «Клифтон-Хайтс» ишқибозларини даҳшатга солганча нақ уй олдида ҳавога тик кўтарилди. Барча ўйинчилар база олдида уймаланиб қолишди. Илгари олий лигада ўйнаган копток қабул қилувчимиз қартайган Жо Ноттснинг тўпни ушлаб олиши ва биз чемпионликни қўлга киритишимиз учун мингдан бир имконият қолганди.

Жуда қаттиқ қий-чув пайтида қизил рангли овчилар шапкасини кийган, қўлида милтиқ тутган икки овчининг ўрмондан чиқиб арқон-тўсиқ ёнига келганини ҳеч ким пайқамай қолди. Улардан бири клифтонлик бўлиб, айтишларича, «Клифтон» енгинини айтиб йирик пулга гаров боғлаган. У бир қарашда вазиятни баҳолаб, милтиқни ростлади. Жами тирик жон диққатини тўпга қаратганди. Копток ўйинчимизнинг бошидан тахминан йигирма фут баландда эди. Бирдан ўқ узилди. Барчанинг кўз олдида тўп ҳавода сакраб кетди ва... ғойиб бўлди.

Бир ҳафта бурун мен кўп нарсани кўриб қўйдим, деб ўйлагандим, аммо ўша муштлашув «прелюдия»⁹ эди, холос. Бугун эса ҳақиқий «фуга»¹⁰ янграрди! Овчининг ўқ узиши гўё ҳаммани муштлашувга чорлагандай бўлди.

⁸ Бейб Рут – америкалик машҳур бейсболчи Георг Ҳерман Рутнинг лақаби.

⁹ Прелюдия – кичикроқ мусиқий асар.

¹⁰ Фуга – бир мусиқавий мавзунинг бир неча овозда изчил такрорланиши; шу усулда такрорлашга асосланган мусиқий асар.

Ҳар иккала жамоанинг барча ўйинчилари ва эс-ҳушидан ажралган юзлаб ишқибозлар токи полиция ва ўт ўчирувчилар жанжалга нуқта қўймагунича майдонни тўлдириб юборишди. Муштлашишдан қочиш йўли йўқ эди. Айрим «бақувват»лар алоҳида тизимда фаолият кўрсатишарди. Улар уч кишилашиб ишлашди: иккитаси жабрдийдани ушлаб оларди ва қўлини орқасига қайиарди, учинчиси эса муштлашишда қўлланадиган металл асбоб билан бечоранинг у ер-бу ерини «силаб-сийпалаб», жағига туширарди.

Полиция жамоат тартибини тинчитгунича, ўт ўчирувчилар ёнғинга қарши ишлатиладиган сув насоси орқали тўполончиларни ҳовуридан тушириб қўйишди. Бу сафар Делавэр округи шифохонаси, шу билан бирга, «Фитцжеральд Мерси» госпитали ва, албатта, округ қамоқхонаси ҳам яхшигина хизмат кўрсатди.

Икки ўйин оқибатларини таҳлил қилган бир спортчи шундай деб ёзганди: «Шак-шубҳасиз, бу бейсбол тарихидаги энг фантастик ўйинлар эди! Рўй берган муштлашув эса Ватерлоо ёнидаги жангдан буён мислсиз саналади!»

Иккинчи бўлим

МЕНИНГ ПРОФЕССИОНАЛ БЕЙСБОЛ БИЛАН МАШҒУЛ БЎЛГАНИМ ҚАНДАЙ РЎЙ БЕРГАНИ ҲАҚИДА

Мен эшигим олдида турган икки нусхага кўзим тушган заҳоти уларнинг кимлигини дарров фаҳмладим. Бу танбал чўрткесарларни Риж-авеню муюлишида, кўпинча «Макданиэлс» салуни¹¹ ёнида тез-тез кўриш мумкин эди. Мен эндигина ишдан келган ва ҳали кийинишга ҳам улгурмагандим (ўшанда чилангар-сантехник ёрдамчиси бўлиб ишлардим). Шундай қилиб, ирkit, мойга ботган коржомада эшикни очдим.

¹¹ Салун (инглизча, saloon) – Американинг ғарбий қисмида мавжуд бўлган аъъанавий барларнинг номи.

– Фрэнк Беттжер сенмисан? – деб сўради улардан бири.

– Ҳа, – жавоб бердим мен сергак тортиб.

– Биз келгуси шанбада сенинг «Мақданиэлс» салуни учун «Донахью» салунига қарши эркин ўйинчи бўлиб ўйнашингни истаймиз, – деди уларнинг каттароғи. – Биз «Шутцен» паркида ўйнаймиз.

Бу гапдан ҳайрон бўлиб қолдим ва савол билан жавоб бердим:

– Нега энди «Мақданиэлс» салуни учун ўйнар эканман? Мен ахир у ерда ҳеч қанчон бўлмаганман.

– Хўш, нима бўпти? Бунга ким ҳам эътибор берарди? – ишонтиришга уринди иккаласи.

– Сизлар нега айнан менинг олдимга келдиларинг?

– «Туллак» Шарп ва «Ичак» Маккарти бизга сен ҳақингда гапириб беришганди. Улар сени ўтган кузда Клифтон-Хайтсдаги муштлашув бўлган ўйинда кўришган экан. «Туллак» ҳам, «Ичак» ҳам биз учун ўйнашади. Сенга беш бакс тўлаймиз!

Шу пайтга қадар ўйинда менга энг кўпи билан икки доллар тўлашганди. Беш бакс унча ёмон бўлмаган маблағдай кўринди. Аммо улар тилга олган икки йигитни танирдим. Улар «паркда учиб юрадиган чумчуқ»лардан бўлиб, хиёбонда сандироқлашар, профессионал ўйинчиларни ғийбат қилиб, яшаш учун ишлашни хоҳламайдиган кишилар эди. Мен улар билан бир мартагина «Фермонт» боғида ўйнагандим. Агар «Туллак» Шарп ичишни ошириб юбормаса, яхшигина ўйинчилик иқтидори бор.

«Шутцен» паркида бўлиб ўтган ўйинлар тўғрисида кўп эшитгандим. У ерда жалб этадиган энг асосий жиҳат – ўйинчилар ўриндиғига қўйиладиган муздай пивови бочкалар эди. Қанча ичсанг, барчаси бепул. Бунинг устига аксарият ўйинчилар белида сувдон осиб юришарди. Бешинчи иннингга бориб, уларнинг бари гандираклаб қоларди.

Йўқ, деб ўйладим мен, бундай тентаклар билан ўйнай олмайман. Онамга қолса, беш доллар ҳам кифоя қилар-

ди-ю, аммо у бунга ҳеч қачон рози бўлмасди. Волидам пиёнисталарга асло тоқат қила олмасди. Виски хонадонимизни абгор ҳолга келтирган. Отам ароқхўрлик туфайли онамни бир чақасиз, беш бола ва бир олам қарз билан қолдириб, ўлиб кетганди. Ундан мерос – тўрт хонали мўъжаз уй. Онам узоқ йиллар мобайнида кундалик ишидан ташқари бизни кийинтириш, едириш ва мактабга юбориш учун кир ювиш, бичиш-тикиш билан ҳам машғул бўлишига тўғри келганди.

Тахминан ўша пайтларда Керри Нейшн¹² – «Канзас циклони» майхоналарни болта билан майдалар экан, ҳеч нимадан тап тортмасди. Онам ўшанда Керрининг ажойиб издошига айланган бўларди.

Ва мана, мен бу икки такасалтангга баҳона қидириб топиш билан овора эканман, шанба куни ишим кўп дейишни ўйладим. Аммо каттаси шартта гапимни бўлди-ю, нега бирдан қароримни ўзгартирганим ҳақида сўради. У менга айтган гапларидан сўнг ўйнашга рухсат беришлари учун ўзларига пул тўлашга тайёр эдим.

– Қулоқ сол, йигитча, – деди у, – сенда олий лигадаги тўп оширувчи «ҳинду»нинг айнан ўзгинаси – Донахьюга қарши ўйнаш имконияти бўлади.

Менга шу гапнинг ўзи кифоя эди!

Ўша шанбани ҳеч қачон унутмайман, чунки у менинг чилангар-сантехник ёрдамчиси сифатида ишимга нуқта қўйганди.

«Мақданиэлс» «ҳинду» Донахью жамоаси дарвозасига бор-йўғи олти марта ҳужум қилди, холос. Аммо омад биз томонда эди. 6:4 ҳисоби билан ғалаба қозондик. Мен узатган тўпларнинг 6 тасидан 4 таси жамоага омад олиб келди. Иккита очкони эса ўзим қўлга киритдим.

Мени қойил қолдиргани шуки, ҳар иккала жамоа ҳам ўйинга жиддий киришди. Ўша куни ҳеч ким ичмади – барча мардонавор туриб, охиригача курашди.

¹² Керри Амелия Нейшн (1846 – 1911) – XIX аср охири – XX аср бошларида АҚШ хушёр турмуш тарзи жорий этиш ҳаракатининг фаол аъзоси. Бар ва салунларга болта билан бостириб кириб спиртли идишларни синдирган.

«Ҳинду» Донахью узоқ йиллар давомида «Детройт»-нинг энг яхши тўп узатувчиси бўлган. Тўғри, унинг тезлигини олдингидек деб бўлмасди, аммо ҳозир ҳам коптокни чирпирак қилиб берадиган машҳур зарбалари бор эди. Донахью шу тарзда қойилмақом қилиб тўп узатарди. «Мақданиэлс»даги такасалтанглар эса майдонда худди тиззагача сув кечгандек юришар, занглаган эски кўча эшиги қишки изғирин шамолда бурилгани каби зўрға бурилишарди.

Ўйиндан сўнг кийиниш хонасида мен «ҳинду»нинг душ тагида янграган баланд овозини эшитдим:

– Сиз, ялқовларга ўша йигит бўлмаса, масофани айланиб чиқишда ютиш ҳам насиб қилмасди. Умуман, у ким ўзи? Фақат менга ўша йигитни «Мақданиэлс»нинг қанда қилмай келиб турадиган одами деманглар!

Бу «йигит»нинг Беттжер эканлиги тўғрисидаги овозалар яшин тезлигида тарқалди. Муюлишдаги кафедра дўстларим шундай дейишди:

– Бетч, бу имкониятинг. «Ҳинду» Донахью сенинг ҳақиқий профессионал бейсболчи бўлишинга ёрдамлашиши мумкин.

Улар ҳар куни кечқурун Донахьюни кўриш учун боришим кераклигини айтиб, кўндирмоқчи бўлишарди. Аммо ҳар сафар шу ҳақда ўйласам, юрагим увишиб кетарди. Бир куни «Донахью» салунининг кириш эшигигача бордим, аммо барибир ичкарига қадам қўйишга ботина олмадим. Сўнг-ра кечки пайт менга йигитлар эргашиб боришди. Айланиб очиладиган эшик ортидан «ҳинду»нинг гулдираган овозини эшитдик. Шерикларимдан бири мени бирдан қаттиқ итариб юборди ва барда тўғридан-тўғри Донахьюнинг орқа томонида туриб қолдим!

«Ҳинду» нима юз берганини кўриш учун ўгирилди.

– Сенга бу ерда нима керак? – бўкирди олий лиганинг собиқ питчери¹³ худди ўн икки яшар болага танбеҳ бераётгандай.

¹³ Питчер – бейсбол майдонининг марказида турувчи ўйинчи ва рақиб томоннинг тўпни бита билан уриб қайтарадиган ҳужумчисига копток отувчи.

– Жаноб Донахью, менинг исмим Фрэнк Беттжер. Сизга қарши «Шутцен» паркида ўйнагандим. Айтинг-чи, сиз менга бейсболчилик фаолияти билан шуғулланишда иш топиб бера олмайсизми? – дедим зўрға.

«Ҳинду» менга тикилиб қолди.

– Сен ўшами, сени «Мақданиэлс» учун эркин ўйинчи сифатида таклиф этишганди, шундайми?

– Ҳа, сэр, – мен жилмайишга уриндим.

– Жин урсин! – деб гулдираб кулиб юборди у. – Мен сен учун исталган вақтда иш топиб бераман!

Бир неча кундан сўнг Пенсильвания штатидаги Жонстаундан уйимга телеграмма келди. Унда менинг фамилиям «Бетчер» (шундай жарангларди) деб ёзилганди:

«Жонстаун»да уч штат лигасида ўйнашингиз учун минимал шартларни зудлик билан жўнатиш.

МЕНЕЖЕР ЧАРЛЗ АТЕРТОН

Агар онам уйда бўлганида, мен бу телеграммани мутлақо кўрмаган бўлардим.

Ўша оқшом шунчалик эсанкираб қолгандимки, кечки овқатга зўрға қўл урдим. Кейинроқ Денахьюнинг ҳузурига кирдим. Дўстларимнинг аксарияти мен билан бирга эди. «Ҳинду» телеграммани ўқир экан, елкамга қоқиб қўйди ва юзи ёришиб, хитоб қилди.

– Шу оқшомдан қолдирмай жавоб бер! Ойига 350 долларга розиман, деб ёз!

Ридж-авенюдаги Вестерн Юнион телеграфига бораётганимизда мен тугул улфатларим ҳам ҳаяжонда эди. Телеграфга киришдан олдин тўхтадим.

– Қулоқ солинглар, йигитлар, – дедим, – ҳозир мен ҳафтасига саккиз доллар ишлаб топялман. Агар «Жонстаун» ойига 350 доллардан тўлашини билганимда, тўпни ушлаб ҳам олмаган бўлардим.

Ўртоқларим гапимни маъқуллашди ва биз «ҳинду» айтган маблағ миқдорини икки бараварга оширдик. Телеграммани ўзимга келгани каби «Фрэнк Бетчер» деб имзоладим. Шундай қилиб, мен бейсбол ўйнагунимча «Бетчер» бўлиб қолдим.

Ўша кеча ухлай олмадим. Эртаси тонгда қирқ даража иситма билан уйқудан уйғондим. Онам шу заҳоти яқиндаги шифокорга одам юборди. Шифокор ташриф буюришидан аввал менга телеграмма олиб келишди. Онам уни очди. Унда шундай деб ёзилганди:

ШАРТИНГИЗНИ ҚАБУЛ ҚИЛАМИЗ. ЖОНСТАУНГА ЗУДЛИК БИЛАН ТЕЛЕГРАММА ЖЎНАТИНГ.

МЕНЕЖЕР ЧАРЛЗ АТЕРТОН

Онам юқорига чиқиб кетди. Мен тушунтиришга ҳаракат қилдим, аммо у йиғлаб юборди. Сўнг шифокор келди. У менинг оддий грипп билан оғриганим, лекин бир неча кун тўшақда ётишим кераклигини айтди. Онам шифокордан менинг бейсболчи бўлишдан воз кечишга кўндиришини ялиниб сўради.

– Доктор, – деди у фиғони ошиб, – Фрэнкнинг юраги заиф. Бу эса уни ўлдиради!

Доктор нима қилишини билмай қараб қолди. У мени илгари ҳеч қачон кўрмаганди. Стетоскопни қайта олди-ю, бу сафар диққат билан текшира бошлади.

– Болангизнинг юраги заиф деб ким айтди? – сўради у.

Онам шифокорга менинг туғилганимдан буён касалланганимни айтиб берди. Бу хасталиқдан ҳеч қачон холос бўлмайти, деб ўйлар экан.

– Нимаям дердик, – онамни ишонтирди у, – агар ўғлингизнинг юрагида муаммо бўлган бўлса, ҳозир у бутунлай барҳам топган. Ҳозир юраги бутунлай соғлом.

Шифокор менга бир олам қувонч бахш этиб, Жонстаунга рухсат бериш кераклигини онамга уқтирди.

– Бу унинг учун жуда яхши бўларди! – деб таъкидлади шифокор.

Доктор Томас ўзининг қанчалик ҳақлигини, ҳатто тасаввур ҳам этмасди.

Жонстаунга боргач, кучли ва тайёргарлик кўрган жамонани кўраман деб ўйлагандим. Шундай бўлиб чиқди ҳам. Мен қарши ўйнаган биринчи «Вильямспорт» командаси Филадельфияда ўйинларини кўрганим олий лига жамоа-

лари сингари маҳоратли туюлди. «Вильямспорт» ўша йили учта штат лигаси чемпионатида ғалаба қозонди, унинг етти ўйинчиси олий лигага ўтиб кетди, уларнинг менежери Гарри Волвертон эса кейинчалик «Нью-Йорк янкиз» деб номи ўзгартирилган «Горцев» жамоасига менежерликка тайинланди.

Дастлабки ўйин мен учун анча оғир ўтди. Мен шу даражада қўрққандимки, ўзимни Жонстаун тошқинида¹⁴ қолгандай ҳис этдим. Менежер Чарли Аттертон, афтидан, мени тушунди. Камина учун у худди отамдек эди. Аттертон ҳар куни бор кучи билан ишончимни янада мустаҳкамлашга уринарди.

Кейинги ойнинг биринчи куни келди. Маош! Менинг профессионал бейсболчи сифатидаги биринчи иш ҳақим! Почтага югурдим ва онамга буюртмали хат жўнатдим, пул билан. «Онажон, энди сиз ишга бориб, овора бўлманг», – деб ёздим кўзларимда ёш билан. Бу ҳаётимнинг энг бахтиёр дамлари эди.

Аммо эртанги кун мени қаттиқ ларзага солди: Чарли Аттертонни ишдан бўшатишди. Марказий филдеримиз¹⁵ Берт Конн менежерга айланди. Кон биринчи ишини... мени четлаштиришдан бошлади.

У менга қуйидаги гапларни айтганида, кўзлари худди муз каби совуқ эди:

– Фрэнк, бу ердан кетганингдан сўнг, нима билан машғул бўлсанг ҳам, Худо ҳақи, кўзларингни оч. Ишга кўпроқ жўшқинлик ва куч-ғайрат билан ёндаш.

Орадан ўн кун ўтгач, Пенсильвания штатидаги Честер шаҳрида мени Дэнни Миган номли собиқ бейсболчи «пайкаб» қолди. Дэнни мени фақат битта мусобақада кўрган, аммо бундан-да яхшироқ иштирок этишга муносиб, деб ҳисоблар экан.

– Оловсан, йигит! Сенда ғайрат тўлиб-тошиб ётибди!

¹⁴ 1889 йилги сув тошқини Жонстаун шахрининг шимолий қисмини ювиб кетган. 2209 киши ҳалок бўлган, 1600 та уй вайрон бўлган.

¹⁵ Филдер – ҳимояланаётган жамоа ўйинчиси, майдон ташқариси (майдоннинг ўнг, чап ва маркази)ни қўриқлайди.

Мен кулиб юбордим ва айнан ғайрат-иштиёқим (энтузиазм) йўқлиги учун ҳайдалганимни айтиб, Берт Коннинг унутилмас «панд-насиҳати»ни такрорладим.

Ҳафта давомида Дэнни мени «Нью-Хейвен»га ўтиб, ўзимни синаб кўришимга кўндиришга муваффақ бўлди. Ёзнинг жазирама кунларидан бирида Нью-Хейвенга келдим. Мени ҳаёт қайнаган кўчалар ва ишчанлик руҳидаги елиб-югуришлар ҳайратга солди. Нью-Хейвенни катта шаҳар деб сира ўйламагандим. У ерда фақат Йель университети жойлашганини билардим, холос. Коннектикутдаги таниқли адвокат ва айни пайтда «Нью-Хейвен» бейсбол клубининг президенти ҳамда асосий соҳиби К.Ж.Данауэрнинг хонасига киришимга тўғри келди.

Мен унинг офисини дарров топдим. Ўшанда дам олиш куни бўлиб, улкан қабулхонада ҳеч ким йўқ эди. Тўсатдан хоналардан бирининг эшиги очилди ва ичкаридан бир бола чиқиб келди.

Ўзимни таништирдим. У индамай бурилди ва сал бўлмаса кулиб юбораёзди. Нима деганини эшитиб қолдим:

– Жаноб Данауэр, Бетчер келди!

Жаноб Данауэр лип этиб сакраб чиқди. У қадди-қомати келишган, қимматбаҳо, ишга хос қора костюм кийган эркак эди. Мени кўриб, худди қоққан қозикдай тўхтаб қолди, ютинди ва сўнг кескин бурилиб, болага қичқирди:

– Қани Бетчер?

Бола қўрқиб кетиб, мени кўрсатди:

– Мана у, сэр.

Эркак мен томон ўгрилди.

– Сен Бетчермисан? – саросимага тушиб сўради у.

Мен фақат бош ирғадим, холос. Кўринишим беўхшовлигини билардим. Сочимни икки ой бурун калталашим керак эди, шунинг учун похол шляпамни ечмагандим. Бундай бош кийимни янги Англияда ҳеч ким кўрмаган – шляпа гардининг ўзи ярим дюйм (25,5 мм)дан иборат эди. Ўша ёзда мен ҳаддан ташқари озиб, умидсизликдан юзим бўшашганди, иштоним эса оқ кроссовкамдан икки дюйм юқорида турарди. Эрталаб поездда қанқайган бурнимнинг учида тошган

хусунбузарни сиқиб юборганимдан сўнг бурним шишиб, икки баробарга етган, ғалати кўриниш пайдо бўлганди! Бу қиёфам, боз устига бесўнақай жомадоним билан истиқболи дуруст бейсболчига, жаноб Данауэрнинг тасавуридаги инсонга мутлақо ўхшамасдим...

Агар мени тавсия қилган шўрлик Дэнни Миган шу ерда мазкур лаҳзаларда пайдо бўлганида борми, уни уриб ўлдиришлари тайин эди. Данауэр йўғон, гулдираган товуш билан:

– Бизнинг лигада эркаклар ўйнайди! – деб юборди ва дераза томонга ўгирилди.

Бироз вақт ўтгач, у менга ҳануз орқа ўгириб турганча, шундай деди:

– Миган сизни шундай таърифлагандики, биз кеча кечкурун ўзимизнинг иккинчи бейсменимиз Фитцджерални «Гигант»га жўнатиб юбордик.

Жимлик чўкди. Бирдан жаноб Данауэр ўзининг хонасига қараб йўл олди ва ортидан эшикни ёпди. У беш дақиқалар чиқмади. Бу менга худди бир соатдай туюлди.

«Мен аҳмоқ бўлиб Честердан нима учун келдим? – деб ўйладим алам билан. – Нега худди «Жонстаун»дагидек мақомга эга бошқа лигада яхшироқ ўйнай оламан, деб ўйладим-а?»

Шу лаҳзада жаноб Данауэр яна чиқиб, мени саволи билан доводиратиб қўйди:

– Овқатланишни истайсанми, ўғлим?

Унинг ҳақиқатан ҳам менга раҳми келганди.

Ўша бино ертўласидаги кичкина ошхонага тушдик. Баланд стол олдида тик туриб, ҳар биримиз бутербродни қаҳва билан тановул қилдик. Бутунлай чўккан жимлик ичида. Жаноб Данауэр менинг шишиб, устига-устига оғриётган бурнимга қараётганини ҳис этдим. Ниҳоят у мендан сўраб қолди:

– Ёшинг нечада?

– Ўн саккизда, – жавоб бердим мен.

– Сени шу ёшга кирган деб бўлмайди, – ишонқирамай деди у. Сўнг оҳиста қўшиб қўйди: – Бугун нима қилишимиз-

ни билмай қолдим. Бизда иккинчи базада ўйнай оладиган одам йўқ.

– Нега менга шу бугуннинг ўзидаёқ... имконият берма-япсиз? – Кўзларимда ёш ғилтиллади.

Кейинчалик, агар «имконият» сўзини қўлламаганимда, у мени синамасдан ортимга қайтариб юборарди, деб ўйлаб юрдим ҳамиша...

Жаноб Данауэр мени Савин-Рокда жойлашган стадионга олиб борди. Кўп ўтмай, ечиниш хонасининг бурчагидаги курсида ўтирдим. Президент эса жамоа сардори Жерри Коннел билан гаплашарди. Жерри худди Рокки Марчиано¹⁶ каби жуссаси пишиқ киши эди. У мен томонга жиркангандек икки марта қараб қўйди. Сўнгра бир оғиз гапирмай, олдимга келди ва Фитцджеральд либосини тиззамга ташлади!

Ўша дақиқаларда кўпгина ўйинчилар аллақачон майдонда эди. Томошагоҳдаги шовқин менгача эшитилиб турарди. Либосни кияр эканман, яна бир бор Жонстаундаги каби кўрқув ва асабий зўриқишни ҳис этдим. Берт Коннинг: «Кўзларингни оч. Ишга кўпроқ жўшқинлик ва ғайрат-шижот билан ёндаш!» – деган сўзларини гўё у ёнимда ўтириб айтгандек эшитдим. Сўнгра Дэнни Миганнинг: «Сен оловсан, йигитча, турган-битганинг олов!» – дегани қулоғимга чалинди.

Берт Конн ва Дэннининг сўзлари қолган барча фикрларни сиқиб чиқаргандай бўлди. Мен, гарчи сояда ҳарорат 36 даражада бўлса-да, майдонда худди ўқлангандай тўхтовсиз югурардим. Тўпни бошқа инфилдерларга милтиқдан отилган каби ирғитардим. Бу ниҳоятда ҳаяжонга тўла якуний ўйин эди. 3:3 ҳисобида дуранг кечаётган саккизинчи иннинг ва икки аутда базадан чап майдонга тўп улоқтирдим, биринчи базадан худди телбадай ўтиб кетдим. Иккинчисига олға ташланиб, базага шундай тезликда кириб бордимки, тўп иккинчи бейсмендан сирғаниб тушиб кетди. Мен гўё эсини йўқотиб қўйган кишидек ўйнашда давом этардим.

¹⁶ Рокки Марчиано (1923 – 1969) – 1952 йилдан 1956 йилгача профессионал бокс бўйича жаҳон чемпиони.

Учинчи база ва уйда ҳам худди шу ҳол рўй берди, шундай қилиб мен масофани айланиб чиқдим ҳамда бир очкони қўлга киритдим!

Ўйинчилар менга қутурган ит занжирдан бўшаб кетгандек ўйнаганимни айтишди.

Жаноб Данауэр томошагоҳдан пастга тушди. Панжарадан энгашиб, зўр иштиёқ билан қўлимни қисди-да, қулоғимга қичқирди:

– Яшавор, йигит! Худди шундай руҳда давом эттир! Тошоабинлар сени жуда яхши кўришади!

Менинг масофани айланиб чиқишим ўйинда ғалабага олиб келганди. Эртаси куни Нью-Хейвен газеталари шу чоққача мисли кўрилмаган динамо-одам тўғрисида ёзиб чиқди! Улар мени Бетчер «қалампир», жамоанинг қалби деб атай бошлади! Мен газетадан қирқиб олинган парчаларни, биласизми, кимга юбордим? Жонстаунга! Берт Кон уч ҳафта бурун *ялқовлиги* учун ўзи ҳайдаб юборган лапашанг Бетчер «қалампир» тўғрисида ўқигач, унинг юзи қай даражада ўзгариб кетишини тасаввур қилиб кўринг.

Мен ялқов эмасдим — эсанкираб қолгандим. Мени айнан кўрқув ушлаб турганди. Аммо ҳеч кимга эътибор бермасдан ҳаракат қилишга қарор қилганимдан сўнг, жиззакилигим ўзимнинг манфаатимга ишлай бошлади. Кўрқувим ғайрат-шижоатга айланди!

Мен, шунингдек, умумий сарлавҳа билан берилган бир неча кичик хабар ва мақолаларни газетадан қирқиб олиб, хат билан бирга Миганга жўнатдим. Бу мактубимда ўша куни ўйин олдидан ечиниш хонасида унинг товушини эшитганимни баён этгандим... Аммо у шунга қарамай хатимни ололмади. Бояқиш Миган ўша кунда ота-боболари ҳузурига йўл олган экан (вафот этган маъносида — *таржимон*). Бу воқеа, кейинроқ эшитиб билишимча, мен айнан «Нью-Хейвен» ғалабаси учун майдонга чиққан вақтда юз берган.

Учинчи бўлим

МЕНИНГ ТЎП УЗАТИШ КЎРСАТКИЧИМНИ 0,238 ДАН 0,300 ГАЧА ОШИРГАН ҲАМДА ОЛИЙ ЛИГАГА «ЎТКАЗГАН» ҲОЯ ХУСУСИДА

Кўп ўтмай Нью-Хейвендаги мавсум ёпилгач, биринчи эшелоннинг учинчи лигаси – Иттифоқ лигасини тузишга киришиб кетишди. «Нью-Хейвен»нинг юлдузи ва биринчи бейсмени Сэм Кеннеди «Балтимор»нинг менежери этиб тайинланди. Сэм мен билан учрашиш учун Филадельфиядан келди. У менга янги лигада ўйнаш учун ёзилган Миллий ҳамда Америка лигаларидаги кўплаб ўйинчиларнинг рўйхатини кўрсатди. Сэм рад қилиш мумкин бўлмаган жуда яхши таклиф киритди. У шундай деди:

– Фрэнк, сен *олий лига ўйинчиси* бўласан!

Ва мен «Балтимор»га ёзилдим.

Йил бейсбол мавсуми учун ёмғирларга ниҳоятда сероб келди. Бир сафар тўхтовсиз ўн кун ёмғир ёғди. Катта маошли бейсболчилар меҳмонхона залларида зерикиб қолишди. Баъзан ўйин ўтказишга муваффақ бўлинар, аммо ҳаво шу қадар совуқ ва рутубатли эдики, томоша қилиш учун кам одам ташриф буюрарди. Шу тариқа Иттифоқ лигаси барбод бўлди. Мустақиллик кунида кетма-кет икки ўйинни ўтказган профессионалларнинг янги лигаси ўзини касодга учраган деб эълон қилди ва ўз-ўзидан тарқалиб кетди.

Ташкил этилган бейсболдаги барча «қочоқ» ўйинчилар бир йил давомида қора рўйхатга тушиб қолишди. Шу боис мен мавсумнинг қолган қисмида Пенсильваниядаги «Хейзелтон»да «қонунга хилоф» фаолият юритаётган Атлантика лигасига ўтиб ўйнадим. Келгуси йили ҳуқуқларим тиклангач, Шимолий Каролина штатининг «Гринвилл» жамоасига қабул қилиндим. Ўша пайтда у профессионал бейсболнинг қуйи лигасида эди.

Аммо доимо бўлганидек, ҳар қандай нохушлиқда ҳам бир эзгулик бор. Мен жамоани яхши кўриб қолдим. Одамлар ҳам менга худди қиролдай муносабатда бўлишар,

вахоланки, зарбаларим унчалик қовушмасди. Бир куни менежеримиз Томми Стач шундай деди:

– Фрэнк, агар сенинг зарбанг яхши бўлганида борми, олий лигадагилар ортингдан югуриб юришарди.

– Зарба беришни қандай ўргансам бўлади? – сўрадим мен.

– Бор ғайрат-иштиёқингни зарбага сарфла, ана шунда ўрганасан, – жавоб берди Томми.

Мен уни ҳазиллашяпти, деб ўйладим.

– Қандай қилиб зарбага иштиёқни қўллаш мумкин? – сўрадим ҳайрон бўлиб.

– Кўпроқ машқ қилишинг керак, – тушунтирди Томми. – Ҳар куни эрталаб стадионга боришинг ва уч юз марта тўп оширишни машқ қилишинг лозим. Бунинг учун ғайрат керак ахир, шундай эмасми?

Зарбаларга ғайрат-шижоатни қандай қилиб қўллаш кераклигига менинг сира ақлим етмасди. Энди эса бу ғоя шунчалик маъқул тушдики, натижада жамоанинг бир нечта ўйинчисини ўзим билан бирга боришга кўндирмоқчи бўлдим.

Улар, сен ақлдан озиб қолибсан, дейишди: бирорта ҳам шимоллик жанубнинг жазирама қуёшига эрталабдан кечгача чидай олмасди. Ётоқхонадаги қўшним Айви «ҳинду» Уинго Жоржия штатининг Уэйкросс деган жойидан бўлиб, юзига сепкил тошган малласоч ёш йигит кетчер¹⁷ эди. У мен билан бирга урилиб кўрмоқчи бўлди. Биз бир неча танга ишлаб олишга йўқ демайдиган ўсмирларни топдик ва тонг отар-отмас, қуёш қиздирмасдан йўл олдик. «Ҳинду» билан ҳар биримиз уч юзтагача тўп ошириш машқини амалга оширдик ҳамда вақтни ғоятда кўнгилли ўтказдик.

Машғулот бошида менинг тўп узатиш кўрсаткичим 0,238 га тенг эди, яъни зарба бериш учун битани йигирма бир марта силкитганимда ўртача бештаси тўпга тегарди. Фарқ ҳар йигирмата оширишда бор-йўғи битта қўшимча тўпни уришни ташкил этди. Аммо мавсум охирида бу арзимас та-

¹⁷ Кетчер – уй майдонида тўпни бита билан уриб қайтарадиган хужумчи ортида турувчи ўйинчи. Питчер узатган тўпларни қабул қилади.

фовут ўртача кўрсаткичимни 0,300 га кўтарди ҳамда Каролина лигасининг бошқа ҳар қандай ўйинчисидан кўра менга кўпроқ тўпни зарб билан уриш имконини яратди. Натижада ажойиб кунларнинг бирида эрталаб «Сент-Луис кардиналс» жамоасига бориб кўшилиш учун Нью-Йоркка кетаётган поездда уйғондим.

Нью-Йоркка «кардиналс» бўлиш учун келганимдан сўнградан бир соат ўтгач машҳур «Поло граундз»да жуда ажабтовур, олий лига тарихида мутлақо рўй бермаган воқеа, «хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг» қабилидаги ҳодиса рўй берганди!

Ечиниш хонасида менежер Рожер Бреснаган билан учрашдим. У мени бошқа ўйинчилар билан таништирди. Аксарият йигитлар майдонда машқ қилишар, уларга қўшилганимда кимлигимни ҳеч қайси билмади ҳам. Ўйин бошланди, мен эса «Сент-Луис кардиналс» либосини кийиб, улуғ ўйинчилар, ўзим ҳамиша ҳавас қиладиган кишилар билан ёнма-ён ўтирардим. Орзум рўёбга чиққанди. Ўзимни қанот чиқаргандай ҳис этдим.

Стадион трибуналари ишқибозлар билан лик тўла, бунақасини сира кўрмагандим. Бейсбол ўйнаш учун ҳавас қилгулик кун бўлганди. Мен асло асабийлашмасдим, чунки ўйинга жалб этилмагандим (шундай ўйда эдим). Ўтириб олиб, томошадан завқланардим, холос. *Бунинг учун тагин менга ҳақ тўлашарди!* Кристи Матьюсон «Гигантлар»да тўп оширувчи эди... унутилмас Кристи Матьюсон тўпни қайтариб бўлмайдиган қилиб узатувчи таниқли ўйинчи, бейсбол тарихида энг улуғ тўп оширувчи деса ҳам бўлади. «Улуғ сардор» ҳинду Мейерс эса қабул қилувчи эди. Машҳур рефери Хэнк О'Дей «уй»да туриб, бол¹⁸ ва страйкларни¹⁹ эълон қиларди. У ерда яна «Гигантлар»нинг атоқли менежери Жон Магси Макгроу ҳозир бўлиб, ўйинчилар ўриндиғи олдида нари-бери бориб турарди. Барчаси

¹⁸ Бол – зарба бериш чегарасидан ташқарига узатилган тўп ва қайтарувчининг бита билан берган зарбаси мўлжалга тегмаган тўпни англатади.

¹⁹ Страйк – қайтарувчи тўпни уролмаган ёки майдонга қайтаролмаганда ҳакам томонидан ҳисобга олинадиган хатолар.

мен йиллар давомида ҳавас ила томоша қилишни ёқтирган расмлардагидек яққол намоён эди.

«Кардиналлар» жамоасининг сардори ҳамда иккинчи бейсмени Миллер Хаггинс чиллак (бита) билан турарди. У ўйин бошланиши олдидан Матьюсон ҳакам Хэнк О'Дей билан суҳбатлашганидан беҳабар эди. Матьюсон ҳакамга эрталабки газетадан қирқиб олинган парчаларни – Хаггинснинг сурати ҳамда лиганинг бошқа ўйинчиларига нисбатан бу мавсумда масофани кўпроқ айланиб чиққани ҳақида ёзилган мақолани кўрсатганди.

– Қулоқ сол, Хэнк, – деди Матти, – биласанми, нима учун Хаггинснинг масофани айланиб чиқиши бунчалик кўп?.. У базада бошқа ҳар қандай ўйинчидан кўпроқ туради, чунки питчер узатган ноаниқ 4 та тўп узатишдан сўнг базани ўзгартириш ҳуқуқини қўлга киритади! Гапни Хаггинснинг бўйи атиги беш фут, олти дюйм бўлганидан бошлаймиз. Бунинг устига у майдончада энгашиб туради. Тўп учиб келаётганини кўргач, йирик қадам ташлайди ва зарба бериш учун «шўнғийди»... У ўзини бошқаларнинг ўрнига қўйиб кўрсин. Бор куч билан ҳаракат қилиб копток улоқтирилганда, уни страйк деб ҳисоблашдан олдин ўйлаб кўриш керак. Хэнк, сендан фақат Хаггинс ўзи ёқтирган ҳолатда туриб, тўпни уришга ҳозирланганда страйк белгилашингни илтимос қиламан!

Турган гапки, Хаггинс мазкур гаплардан беҳабар бўлиб, доимгидек, майдонда бироз энгашиб турарди. Матьюсон қулочини ёзди-да, тўпни даҳшатли тезликда тўғридан-тўғри база марказига йўллади. Аммо Хаггинс катта қадам ташлаб, зарба бериш учун шўнғиганида, копток аллақачон унинг бошидан бир фут баландликда эди!

– Страйк, – деб қичқириб юборди Хэнк О'Дей.

– Нима учун? – алам билан жеркиб сўради Хаггинс, сўнг орқага сакраб, юзини ҳакамнинг бурни тагига олиб борди.

Пакана Хаггинснинг фақат оғзи катта бўлиб, бунақасини мен ҳеч қачон кўрмагандим.

Ўриндиқдан унинг калласи худди эшик ошиқ-мошиғи каби бўйнига маҳкамлангандек кўринар, ҳар сафар улкан

оғзини очганида, калласи ана шу эшик ошиқ-мошигида паст-баландга ҳаракат қилаётгандай туюларди.

Хэнк О'Дэй, ҳатто киприк қоқиб ҳам қўймади. Ниҳоят аччиқланган Хаггинс тўп узатаётган майдонга қайтди. Чиллакни ғазаб билан базага бир урди-ю, яна қоматини энгаштириб туриб олди.

Матьюсон барини жуда яхши назорат қиларди. У тўпни яна даҳшатли тарзда ўша нуқтага узатди. Хаггинс тагин ўзининг катта қадамини ташлади ва шўнғиди – тўп унинг боши узра бир фут баланддан учиб ўтди.

– Иккинчи страйк!! – хитоб қилди Хэнк О'Дей.

– Нима учун? – бўкириб юборди Хаггинс қаддини ростлаб ва ҳакамга худди шақилдоқ илон сингари отилди. Унинг улкан оғзи гўё О'Дейнинг юзига олов пуркагандек бўлди.

Шунда ҳакам қўли билан «Кардиналлар» ўриндиғи томонни кўрсатиб деди:

– Сен аутдасан!

Хаггинс гўё ҳакамнинг бошига туширмоқчи бўлгандай чиллакни даст кўтарди. Аммо Хэнк уни қўли билан оҳиста ечиниш хонаси томон йўллади. Шунда Хаггинс ўриндиқ тарафга шошилди. Агар ҳакам ишора билан ечиниш хонасини кўрсатганида борми, Хаггинс стадионни тарк этиб, ўз-ўзидан ўйинда қатнашишдан ўн кунга марҳум бўларди. Шунча кун унга маош ҳам тўланмасди.

Воқеалар янгича тус олди! Бреснаган ўриндиқда ўтирган ўйинчиларни кўздан кечирар экан, олдинга қараб энгашди. Мен охирида ўтирардим, кўзларимиз тўсатдан учрашиб қолди.

– Бетчер! – қичқириб юборди у. – Бориб чиллакни олгин-у, Хаггинснинг ўрнига тўп узатишни бошла!

– Менми? – сўрадим ўзимни йўқотиб.

Бреснаган тасдиқлаган каби бош ирғади.

Тўпни *Кристи Матьюсон* узатарди!

Чиллакни Гринвиллдан махсус олиб келгандим. Уни шу пайтгача қўлимда ушлаганлар орасида энг яхшиси, деб ҳисоблардим. Аммо азбаройи ҳаяжонланганимдан бу чиллакни топа олмасдим. «Кардиналлар» ўриндиғи олдида

жуда кўп чиллак қўйилган, улар бутун Каролин лигасига ҳам етиб ортарди! Мен биринчи дуч келган чиллакни чангалладим-у, майдон томон йўл олдим. Юриб борарканман, тиззаларим қалтираб, қўлимдаги бита ҳаддан зиёд оғирлашиб кетгандай бўлди. Мени ожизлик қамраб олди. Худди баланд тепаликка кўтарилаётгандек бўлдим ва уни ошиб ўтишга менда ҳеч қандай ишонч йўқ эди.

Ўшанда овоз кучайтиргичлар мавжуд эмасди. Ҳакамлар улар ўрнини босарди! Хэнк О'Дей мени танимас, шу боис, базага етганимда, олдимга келди ва сўради:

– Исминг?!

Мен шунчалик гангиб қолгандимки, ҳатто гапира олмасдим.

– Исминг деяпман! – такрорлади Хэнк юзимга тик қараб. Бироқ мен, ҳатто ютина олмадим ҳам.

Хэнкнинг юзидаги жирканишни ҳеч қачон унута олмайман. У менга орқасини ўгириб, кепкасини ечди. Сўнг матбуот ходимлари ўтирган жойга назар ташлади ва гулдираган товушда бақириб юборди:

– ҲЕЧ КИМ... Хаггинснинг ўрнига тўп узатади!

Шу ўринда айтишим керакки, мен ҳақиқий профессионаллар бутси тиши лой бўлса, чиллак билан уриб туширишини эслаб қолгандим. Ҳозир тишларга илашадиган лойнинг ўзи бўлмаса-да, ҳар қалай ҳақиқий профессионаллардай кўрингим келди. Шу боис, база майдончасида турганча, хотиржам кўринишда чиллак билан бутсига ура бошладим. Аммо бир камчиликка йўл қўйгандим: ҳақиқий профессионал ўйинчилар бу ишни ҳеч қачон базада туриб қилишмаган экан!

Шундай қилиб, мен пастга қараган қўйи бутсининг остки қисмини таққиллатар эканман, Матьюсон коптокни ирғитди. Бошимни кўтариб қарасам, тўп тўппа-тўғри калламга томон учиб келяпти. Зарба бериш учун шўнғидим, аммо у машҳур «қайтариб бўлмайдиган» тарзда узатилган тўп эди ва тўғридан-тўғри базанинг ўртасига бориб тушди.

– Учинчи страйк! Сен аутдасан! – деб бақириб юборди Хэнк О'Дей.

Бейсбол тарихида биринчи марта олий лигадаги ўйинчи биринчи берилган коптоқдан аутга чиқиб кетганди!

Орқага қайтишда, жамоа ўриндиғида Макгроунинг қичқириғини эшитдим:

– Мен айтмагунча ҳеч қаерга қўл қўймагин!

Ўриндиқда ўтирган ўйинчилар ҳаяжонланиб қотиб қолишганди. Бреснаган сув совутгич идиш олдида бир қўлида стакан тутганича оёғини нов устига қўйган, сув оқиб тушаётганини, афтидан, анчадан бери сезмасди.

– Қани, Бетчер, буни ичиб юбор-чи, – деди у салобатли овозда. – Майдонга тушган пайтингда мен буни сенга атаб тўлдириб қўйгандим!

Ўша тунда меҳмонхонада ўйинчилар шунчалик жонимдан тўйдириб юборишдики, кечки овқатга келганимга роса пушаймон едим. Аммо кечки овқатдан сўнг ҳайратга соладиган воқеа юз берди.

– Сен хонада ким билан турибсан, Бетч? – деб сўради Миллер Хаггинс мени йўлакка чақириб чиқаркан.

Билмайман, деб жавоб бердим, чунки ҳали хона беришмаганди.

– Мен билан бир хонада турсанг, қарши эмасмисан? – таклиф қилди у.

– Жуда яхши бўларди! – жавоб бердим мен.

Хаг меҳмонхона дарбонининг олдида борди ва бир неча дақиқадан кейин қайтди. Менга калитни берар экан:

– Жомадонингни юқорига олиб чиқ, – деди.

Кейинроқ Хаггинс нега мен билан бир хонада туришга қарор қилганини айтиб берди. Маълум бўлишича, унинг хонадоши ҳаддан зиёд кўп вайсар экан. Хаг мендан нима кутаётганини айтди. Унга панд бермадим.

Хаггинс қандай фикр юритишини англамоқчи бўлдим. Ва тушундим. *У барчасини атрофлича ўйлаб кўрарди!* Хаггинс камгап одам эди. Маълумотли, коллежни тугатган, ўзининг қадрдон шаҳри Цинциннатида амалиётни ўтаган. У мен билган бейсболчиларнинг энг иқтидорлиси эди. Мен ўрганишга чанқоқ эдим. У ҳеч қачон саволларимдан чар-

чамас, назаримда, менинг тимсолимда дунёдаги энг яхши тингловчини топиб олгандек эди.

Бир сўз билан айтганда, мендай ғўр бола бахтга белангандай кўринди. Мазкур давр ҳаётимдаги энг бахтиёр дамлар эди. Нима учун шундайлигини бу ҳақда сизларга кейинроқ батафсил сўзлаб берганимдан сўнг билиб оласиз.

Тўртинчи бўлим

МЕН «ҲИНДУ» УИНГОНИ ҚАЙТАРИШГА МУВАФФАҚ БЎЛДИМ

Ўйлайманки, Гринвиллдаги ётоқдош қўшним Айви «ҳинду» Уинго билан рўй берган воқеаларни билиш сиз учун қизиқ бўлса керак. Унинг ёши бор-йўғи ўн саккизда бўлиб, ажойиб ҳурпайган малласоч, миллионлаб сепкил ва кишининг завқини келтирадиган табассум соҳиби эди. Шунингдек, Уинго менинг бейсболчилик қобилиятим борасида ўта ҳаяжонли тасаввурга эга эди.

Мен ҳеч бўлмаганда, «ҳинду» тасаввуридаги кишининг лоақал ярмича бўлишга ҳаракат қилардим. У Гринвиллнинг қаеридадир пайдо бўлсам, мени худди қаҳрамондай кўриб ҳамиша ортимдан изма-из юрарди. Даставвал, бу менга ёқди, ҳатто хушомаддай кўринди, аммо охир-оқибат ғашимга тегди ва ундан ўзимни олиб қоча бошладим.

Лекин Гринвиллни тарк этиб, Сент-Луисга ўтганимдан сўнг Уингони қўмсай бошладим. Шунда «ҳинду»ни беихтиёр бамисоли тумордай қабул қилганим ва у менинг бейсбол бўйича эришган мавқеимга қанчалик ёрдам берганини англаб етдим. «Ҳинду»нинг қобилиятим борасидаги ҳайратда қолдирадиган ишончи мени руҳлантириб юборди. Масалан, агар оғир пайтларда тўпни узатишимга тўғри келганда, базада ўйинчилар бўлган вақтда Уингонинг кучли ҳаяжони менга далда берар ва зарбам албатта муваффақиятли чиқади деган ишонч туғдирарди. Мен чиндан ҳам унга панд беролмасдим.

Энди эса Сент-Луисда ўриндиқни артиб тозалайдиган янги ўйинчилардан бири эдим, холос. Ўриндиқдан туриб зарба бера олмасдим, чунки чиллак ҳаддан зиёд калта эди. Олий лигада фарқ қиладиган ягона жиҳатим — мени битта узатган тўпим учун аутга чиқариб қўйишганди.

Шунда, агар «ҳинду» Уинго ёнимда бўлганида, менинг қанчалик яхши эканлигимни бу профессионалларга гапириб берарди, деб ўйладим. *Қандай бўлмасин, «ҳинду»ни қайтариб олиб келишим керак!*

Кейин бахтсиз ҳодиса юз берди. «Кардиналлар»нинг тўп қабул қилувчи дублёр ўйинчиси Жек Блисс оёғини синдириб қўйди ва мавсум охиригача ўйиндан чиқди. «Кардиналлар» Милуокидан Келли исмли кетчерни сотиб олишди. Мен бир неча кун давомида Келлини машғулотлар пайтида кузатдим. Уинго билан солиштирганда, у менга худди «секинлаштирилган кино»дек кўринди.

Бу менинг «ҳинду»ни қайтаришим учун яхши имконият эди.

Мен Бреснаганга Уинго тўғрисида гапириб бера бошладим.

— Рожер, у жуда ёш, лекин бейсболда энг машхур тўп қабул қилувчи бўлиб етишади. Дунёдаги бирорта кетчерда учрамайдиган ушлаб олиш хусусиятига эга!

— У Келлига нисбатан яхши ушлай оладими? — деб сўради Бреснаган.

— Билмадим, — жавоб бердим мен. — Келли қандай ушлаб олганини ҳеч қачон кўрмаганман (Келлининг тўпни қабул қилишидан фақат машғулотларда ҳамда питчерларнинг чигилини ёзишда фойдаланишарди).

Ҳа, мен Келлини машғулотда қанчалик кўп кўрганим сари, Уингонинг ҳар томонлама устунлигига шунчалик кўпроқ ишонч ҳосил қилардим. Қулай пайт келган заҳоти Бреснаганга грэнвиллик ётоқдош кўшним тўғрисида сўзлардим. Бу ажойиб менежер менга ҳар сафар бир хил савол берарди:

— У Келлига нисбатан яхши тутиб оладими?

Мен ҳам ҳар сафар бир хил жавоб берардим:

– Билмайман. Келли ўйинда тўпни қандай тутишини ҳеч қачон кўрмаганман.

Шу билан бирга мен захирадаги ўйинчилар ўриндигини деярли тарк этмас, бутунлай умидсизликка берилгандим. Ишончимни уйғотадиган одам учун ҳаммасига тайёр эдим. Бир куни шундай дедим:

– Уинго зўр зарба беради. У чап томондан узатади ва қисқа масофага ажойиб зарба бера олади.

Шунда Рожер бошқача савол бериб қолди:

– У фол чизигидан ташқарида тўп билан қандай ўйин кўрсатади?

– Қойилмақом тарзда, – жавоб бердим мен. – Тўпни тутишда кроссовка кийиб ўйнайди.

– Нима учун? – ҳайрон бўлиб сўради Рожер.

– Гринвиллда, – изоҳ бердим мен, – стадион томи минбарнинг орқа томонидан фақат ярмини ёпган, холос. Ишқибозларни майдон чегарасидан ташқарига учадиган тўплардан ҳимоя қилиш мақсадида минбарнинг олдинги панжарасидан томгача оғир металл тўр тортилган. Тўр ўртароқда бироз осилиб қолганди. Узатувчи зарба берган лаҳзада тўп минбарга қараб учди, Уинго юзидаги ҳимояланувчи ниқобни ечиб ташлади-да, минбар томон ўқдек отилди ва тўрга сакради. Ҳамманинг боши узра осилиб турган тўрга тирмашиб чиқиб, томошабинлар телбалардек ўринларидан туриб бақираётганларида, коптокни тутиб олди.

Бу гапим ўз натижасини берди!

Атиги бир неча кун ўтгач Бреснаган ўйинда ўнг қўлининг бош бармоғини синдириб қўйди. Шифокор унга ўйиндан икки-уч ҳафта четланишга тўғри келишини айтди. Кейинги куни Бреснаган йўқолиб қолди. Кимдир, Рожер «ов»га жўнади, деди.

Орадан ўн кун ўтгач, биз Цинцинатида ўйнайдиган бўлдик. Ўйин пайтида Рожерга кўзим тушди. У минбар остидан чиқиб, бизнинг ўриндигимизга келиб ўтирди. Эғнида янги башанг спорт костюми бор эди.

Ўша куни учинчи базада ўйнаётгандим. Иннинг тугагач, Рожер менга ҳадя қилган ҳар қачонгидан ҳам ажойиб дўстона жилмайиши билан олдимга келди.

- Мен Уингони ёлладим, – деди у.
- Сен, Уинго биз билан бирга кетади, демоқчимасман?
– қичқириб юбораёздим мен.
- Худди шундай, – жавоб берди Рожер жилмайиб.
- Хўш, у сенга маъкулми? – сўрадим мен ҳаяжонга тушиб.
- Менимча, Уинго жуда ажойиб, навқирон кетчер, – деди Бреснаган. – Фақат сен қанақа бемаъни гапни айтгансан-а? Мен Гринвилда бутун бошли ҳафтани ўтказдим, лекин унинг бирор марта тўрга осилиб чиққанига кўзим тушмади.

Бешинчи бўлим

МЕН ҲАЁТНИ СУҒУРТАЛАЙДИГАН КИШИГА АЙЛАНДИМ!

Менинг папкамда газетадан қирқиб олинган бир парча бор. Унда коптокни 356 фут 9 дюймга улоқтирганим тўғри-сида ёзилган, бу жаҳон рекордидан бор-йўғи 14 ярд²⁰ кам, холос. Ўз даврида мазкур кўрсаткич бейсболда энг узоқ улоқтириш бўйича иккинчи ҳисобланган. «Кардиналлар» сафида ўтказган икки йилдан сўнг Чикагодаги ўйинлардан бирида «Буқалар» жамоаси аутфилдери²¹ Фрэнк Скулте кутилмаганда учинчи база чизиғи яқинига тўпни чирпирак қилиб йўллади. Мен базага бор кучим билан чопиб кириб, коптокни ушладим ва уни биринчи базага ташлашга уриндим – у қарама-қарши йўналишда эди. Бирдан елкамда нимадир қисирлаб кетди. Мен иккинчи базада Хаггинсга қараб қичқирдим:

– Хаг, уларга айт, бу томонга энди оширишмасин.

– Нега? – деб бақирди Хаггинс бунга жавобан.

Мен унга ишора қилиб, қўлимга нимадир бўлганини кўрсатдим.

Хаггинс тўппа-тўғри Бреснаганнинг олдига бориб:

²⁰ 1 фут тахминан 30,5 см; 1 дюйм – 2,5 см; 1 ярд – 91,4 см га тенг.

²¹ Аутфилдер – бейсбол ўйинида майдондан ташқаридаги ўйинчи.

– Фрэнкни учинчи базада алмаштирганимиз маъқул. Унинг жароҳати бор, – деди.

Ўшанда унчалик жиддий туюлмаганиди, аммо кечга бо-риб, ҳатто овқатланишда ҳам қўлимни кўтара олмай қол-дим.

Бейсболчини ҳеч нима жароҳатланган қўл каби хўрлаб, унга азоб бермайди. Менинг қўлим келгуси мавсумда ҳам тузалмади. «Сент-Луис» ўз ҳолимга ташлаб, келишилган нархда сотмоқчи бўлди. Аммо Миллий лига жамоаларидан бирортаси ҳам мен билан қизиқмади. «Кардиналлар» мени Канаданинг Халқаро лигада ўйнайдиган «Монреал» жамо-асига вақтинча бериб турди.

Мен Хаггинс билан хайрлашар эканман, у шундай деди:

– Фрэнк, бундай қўл билан бизнинг ўйинда ҳеч нима қила олмайсан. Ҳали ёшсан. Шундай экан, нима учун бош-қа ниманидир ўрганмаслигинг, бирор иш билан шуғуллан-маслигинг керак?

Монреалда майдоннинг ўнг томонида ўйнадим. Тўп аутга чиқиб кетганида, иккинчи бейсмен уни орқага қайта-риш, ички майдонга йўналтириш мақсадида мен томонга ташланди. Бу менинг вазифамга кирарди, аммо уддалай олмадим.

Орадан бир неча ҳафта ўтгач, менежер Китти Бранс-филд олдимга келиб, шундай деди:

– Фрэнк, сени президент кўрмоқчи.

Президентнинг исми Литченстайн эди. У муқаддас Лав-рентий дарёсидаги бир неча кемалар соҳиби бўлиб, ти-жорат билан муваффақиятли равишда шуғулланарди. Мен президентнинг қирғоқ бўйидаги хонасига кирганимда, у бо-шини ҳам қилганча у ёқдан-буёққа юрар, қўлини орқасига қилиб котибасига ниманидир айтиб ёздирарди. Бўйи анча паст бўлиб, Наполеоннинг ўзидан ҳам кўпроқ Наполеонга ўхшарди.

Индамай туравердим. Бир неча сониядан сўнг прези-дент менга назар ташлади-да, шундай деди:

– Фрэнк, назаримизда, сенинг қўлинг бундай совуқ иқ-лимда ҳеч қачон ўнганмайди. Шамол бўладиган кунлар

ниҳоятда кўп. Биз, агар сен Жанубга борсанг, иссиқ иқлим қўлингни даволайди ва имконият пайдо бўлади, деб ўйлаймиз. Кеча кечқурун мен Сент-Луисга қўнғироқ қилдим, Бреснаган билан гаплашдим. Улар сени Чатануга, Жанубий лигага жўнатишга қарор қилишди.

Котиба менга конверт узатди, жаноб Литченстайн изоҳ берди:

– Бу ухлаб кетиладиган Пульман вагонига чипта. Шунингдек, бугунги сана билан ёзилган барча пулларинг жамланган чек.

Тун бўйи поездда ухлолмай, тўлғониб чиқдим. Мен энди кимман? Пастга қараб кетаётган ёш йигитча...

Мен «Чатануга» жамоаси бир неча кундан бери ўйнаётган Янги Орлеандаги «Сент-Чарлз» меҳмонхонасига ташриф буюргач, Олий лиганинг собиқ ўйинчиси, менежер Кид Элберфилд билан учрашдим. Унинг биринчи сўрагани шу бўлди:

– Сенга нима бўлди, Фрэнк?

– Қўлимни шикастлантириб қўйдим, – деб очиқ-ойдин жавоб бердим мен. – Аммо ишонаманки, яқин кунларда тўла-тўқис тузаламан.

Янги Орлеан жуда иссиқ эди. Қўлим анча тузалиб қолганини билиб, руҳим кўтарилди. Чатанугага келганимизнинг бешинчи кунда тўсатдан Кид менга деди:

– Сени президент кўрмоқчи!

– Ҳозирнинг ўзидами? – сўрадим мен.

– Ҳа, ҳозирок, – бош ирғади Элберфилд.

Менга унинг шу зайлда жавоб бергани мутлақо ёқмади.

Президентни Паттон деб аташарди. У жуда бадавлат бўлиб, боулинг-клуб, «Паттон» меҳмонхонаси ва бутун жануб бўйлаб бир неча меҳмонхона тармоқларининг эгаси эди. Мен «Паттон» меҳмонхонасидаги кабинетига кириб борганимда, мафтункор қиз шундай деди: «Жаноб Паттон мажлис ўтказяпти. У киши сиз билан учраша олмайди». Қиз менга бир конверт узатди. Унинг ичидан машинада ёзилган хатни чиқардим. Хатда қуйидаги гаплар ёзилганди:

«Сизни Миллий лиганинг Сент-Луис бейсбол клуби ва «Чатануга» бейсбол клуби сафидан қайта тикланмайдиган қилиб бўшатганимизни маълум қиламиз. Ишдан бўшатиш дарҳол кучга киради. Бугунга қадар, шу билан бирга, шартномангизга мувофиқ кўшимча 10 кунга маош тўлаш тўғрисида чек илова қилинади».

Бейсбол чиллаги билан бошимга туширишса, бундан кучлироқ гангитмаган бўларди. Гандираклаб, меҳмонхона вестибюлига чиқдим. Шунчалик таъсирлангандимки, қаёққа кетаётганимни билмасдим. Теннеси дарёси устидан ўтган баланд кўприқда ўзимга келдим. Ортимдан кичкина бир кўппак эргашганди. Бирорта жонзот менга бунчалик ҳамдардлик билан қарамаганди.

Мен кўприк панжарасига суяниб, йиглаб юбордим. Ёнимда ҳеч ким йўқ эди, шунинг учун кўз ёшларимни тўкавердим. Ўзимни шунчалик эзилган, ҳар қандай кежалақдан марҳум этилгандай ҳис қилардим. *Ўз-ўзини умидсизликка гирифтор этишдан ортиқ руҳий синиш бормикан?* Мен бу ерни ўз-ўзини ўлдириш учун энг яхши жой деган ўйга келдим.

Назаримда, кўппак менинг пастга сакрамоқчи эканлигимни сезди, шекилли, орқа оёқларида тик туриб, олдингисини тиззамга қўйди. Сўнг зорлангандай, сакрама, дегандай, ангиллай бошлади. У кўзларимга тик қараб, таскин бермоқчидай кўринди.

Ўша куни эрталаб ҳеч ким мени бу жонивордай тинчлантира олмаган бўларди. Мен у билан бирга юрак-юракдан йиғладим. Ит мени тушунгандай бўлди.

Биласизми, наслдор итнинг менга шу тарзда ҳамдардлик билан муносабатда бўлишига ишонмайман. Афтидан, бир пайтлар бу кўппак итнинг думига консерва банкаларини боғлашган. Мен билан ҳам тахминан шундай қилишди. Шу боис ит ҳолатимни жуда яхши тушунди... *Мен энди ҳеч кимга керак эмасдим.*

Кўприқдан тушдим-у, хушсурат кичкина дўстимнинг бошини меҳр билан силаб, ҳамдардлиги учун миннатдор-

чилик билдирдим. У менга бахтга тўлиққандай қаради ва тушунгандай думини ликиллашиб қўйди. Сўнг кўча бўйлаб менинг қай тарзда кетаётганимни кузатиб турди. Муюлишга бурилар эканман, орқамга ўгирилиб қарадим. Ит ҳамон изимдан тасалли бергандек тикилиб турарди.

Мен ўтган кечани ўтказган ночоргина меҳмонхонага қайтиб келдим. У ерда кетчер Габби Стритни учратдим (дарвоқе, у бир неча йил ўтиб, «Кардиналлар» менежери бўлганди). Габби мен билан қандайдир кўнгилсизлик рўй берганини дарров фаҳмлади.

– Нима гап, Бетч? – сўради у.

Мен унга ҳеч нима дея олмадим. Фақат хатни кўрсатдим, холос. Габби уни ўқиб кўриб, менга ҳайрон бўлиб қаради ва шундай деди:

– Бай-бай-бай! Менимча, сен лига учун жуда керакли ўйинчи эдинг!

Габбини ҳеч қачон унутмайман. У менга нафақат ҳамдардлик билдирди, балки мен билан телеграфга бориб, ўзининг ҳисобидан барча дўстлари, мамлакат бўйлаб жамоаларнинг менежерларига телеграммалар жўнатди. Унга фақат *битта* – Техас лигасидаги «Гальвестон» менежери жавоб қайтарди, холос.

Икки кундан сўнг мен Гальвестонда эдим. Жанубнинг иссиқ иқлимида қўлим анчагина эпақага келиб қолган, шу боис мени учинчи базага қўйишди. Бу жойда ҳаракатланиш ўзимга ёқарди. Мен «Гальвестон» учун яхши ўйнадим: ўйлаб урилган зарбалар, масофани айланиб чиқишлар очколар олиб келди. Аммо бир куни коптокни тез ирғитар эканман – қўлим гўё узилиб тушгандай бўлди! *Мен ҳаммаси тугаганини англадим.*

Икки кун ўтди. Менежер олдимга келди. Юзидаги ифодага қараб, унинг нима демоқчи эканлигини англадим ва биз бирданига шундай деб юбордик:

– Фрэнк, сени президент кўрмоқчи!

Олдинда нима кутаётганини аллақачон билгандим. Бу ўша мавсумда мени кўрмоқчи бўлган тўртинчи президент эди. Уларнинг ҳаммаси бир хил тарзда қабул қиларди.

Энди думимга тўртта лигадан тўртта консерва банка боғлаб қўйилганди!

«Гальвестон» ўйинчиларидан бири шундай деди:

– Фрэнк, сен бейсбол бўйича барча даврлар учун рекорд ўрнатдинг. Ҳеч ким бунчалик пастга қуламаганди: катта лигалардан АА тоифагача, сўнг А тоифага, кейин В тоифагача – буларнинг барчаси битта мавсумда!

Мен ҳаммасини бошидан бошлашга қарор қилдим. Ўзим доимо яхши кўрган шаҳар – Шимолий Каролина штатидаги Шарлоттага телеграмма юбордим. У ерда мени фаворит спортчи деб ҳисоблашарди: ўшанда «Каролина»дан «Сент-Луис»га сотишганди. Жавоб жуда тез келди:

«ДАРҲОЛ ШАРЛОТТАГА ЕТИБ КЕЛ... БАРЧА МУХЛИСЛАР ШОД БЎЛИШАРДИ...»

Шарлотта вокзалида мени бошқа президент – жамоанинг бош соҳиби Жорж Уэрн кутиб олди. Жаноб Уэрн дарахт кесувчи бўлган ва унинг ёнида ҳеч қандай консерва банкалари йўқ эди. Аммо у билан бирга бейсболнинг қизиққон ишқибозлари жуда кўп эди. Ўша оқшом мени машҳур Тай Кобб ёки Бейб Рут каби кутиб олишди!

Мен кўлни истисно қилганда, яхши тайёргарлик кўрган имни уларга айтдим.

– Ҳечқиси йўқ, – деди менежер. – Биз сени биринчи базага қўямиз. Копток ташлашингга тўғри келмайди.

Эртаси кунги ўйинда бу мавсумдаги энг кўп томошабин йиғилганди. Мен майдонда пайдо бўлганимда, олқишлаш учун ҳамма ўрнидан турди. Ва омадим келди! Биринчи тўпни узатишгач, уни чап томондаги дублга урдим. Ишқибозлар бирдан бақариб юборишди. Худдики мен «Шарлотта»ни чемпионликка олиб чиққандай.

Уч кун давомида тўпни рисоладагидай урдим. Тўртинчи куни биз Шимолий Каролина маркази Ролига йўл олдик. Рутубатли, булутли кун эди. Биринчи тўп ирғитилгач уни ура олмадим, катта тезликда келаётган тўп билагимга тегди. Қўлим мутлақо бўйсунмай қолди. Энди бейсбол билан ҳаммаси узил-кесил тамом бўлган эди. Мен рекорд ўрнатгандим: бир мавсумда бейсболнинг энг тубига қадар тушиб

кетгандим – олий лигадан Д тоифага, яъни профессионал бейсболдаги энг паст тоифага.

Бир йил ичида мендан кўра кўпроқ лигаларда ўйнаган ва жой алмаштирган ягона инсон Жорж Вашингтон эди. Уни бутун халқ бир оғиздан «Миллат отаси» деб атарди.

Лекин мен *бешта президентни* кўриш бахтига муяссар бўлган кишиман!

Олтинчи бўлим «ҚИПИҚЛИ СЎҚМОҚ»

Мен Шарлоттадан жўнаб кетганимдан сўнг кўпчилик кўлимни ҳеч қандай йўл билан тузатиб бўлмайди, деб ҳисобларди. Жамоа, агар келгуси йили келсам, уларнинг менежери бўлишимни таклиф қилди. Мен аро йўлда иккиланиб қолдим ва ўйлаб олиш учун вақт беришларини сўрадим.

Филадельфияга, уйимга қайтганимда, кўшни қиз ўзининг мафтункор табассуми билан кутиб олди. Шунчалик чиройли бўлиб кетибдики, зўрға танидим. У мен учун ҳамisha «кўшни қиз» бўлиб қолганди, энди эса *ўсиб-улғайибди!* Бироз вақт ўтгач, мен бу қизга уйландим.

Бутун қалбим билан севган бейсболни тарк этишим мен учун энг оғир азму қарор эди. Азоб ичида қолиб, иккиландим, аммо фарзандли бўлишимизни билганимдан сўнг қатъий қарорга келдим: Миллер Хаггинснинг маслаҳатига амал қиламан. Бейсболни ташлашим, ёш эканман, ниманидир ўрганишим керак.

Мен яна чилангар-сантехникнинг ёрдамчиси бўлиб, ҳафтасига саккиз доллар учун ишлай олмасдим. Велосипедда юриб, кредитга ишлайдиган мебель концернининг йигирма беш, эллик центлик тўловини йиғиш билан машғул бўлдим. Шунингдек, ҳар бир мавсум учун уч ойда яна уч юз долларлик фаолият йўналиши – Суартмор коллежидаги бейсбол жамоаси тренерлигига ярим ставка иш топишга ҳам муваффақ бўлдим. Мен худди телбалардай велосипед тепкисини айлантирардим. Чунки ўз вақтида тўловларни

йиғиб олишим ва тушдан кейинги соат 14.30 да Филадельфиядан ўн беш мил нарида жойлашган Суартморга жўнайдиган поездга улгуришим керак эди.

Деярли уч йил давомида велосипедда юриб, зўрға тиркичилик ўтказдим. Мен яна нимани ўргана олардим? Яна қаерга ишга жойлашишим мумкин? Аммо тўсатдан ҳаётим тубдан ўзгариб кетди.

Ҳаммаси илгари олий лигада ўйнаган машҳур профессионал-бейсболчи Билл Сандейнинг Филадельфияга Инжилчилар жамоаси билан бирга келишидан бошланди. Мен ибодатхонага қатнамасдим, аммо газеталарнинг бош мақолаларидан «кипиқли сўқмоқ»қа аъзо бўлаётган минглаб кишилар тўғрисида ўқигандим. Бутун шаҳар безовталаниб қолган эди.

Бир оқшом таниқли воизнинг Биллга шундай дегани ҳақида ўқиб қолдим:

– Жаноб Сандей, сизни кўп танқид қилишади. Кўпчиликнинг айтишича, мурожаатларингиз узоқ яшамайди.

– Майда чақалар ҳам кўпга бормайди! – деб жавоб берди Билл кулимсираб.

Бу менга жуда ёқди. *Балки менга ҳам айнан майда чақалар етишмаётгандир*, деб ўйладим!

Эртаси куни барвақт турдим-у, велосипедни миниб, автобекатда махсус Билли Сандей машварати учун ёғочдан ясалган катта ибодатхонага келдим. Аммо мен ичкарига кирмоқчи бўлганимда, полиция тўхтатди. Барча жойлар банд бўлганини айтишди (ўн беш мингга ўриндиқ-а!).

Ибодатхонада турган хизматчининг мени қандай ҳайдаб юбораётганларига кўзи тушди. Афтидан, у юзимдаги умидсизликни кўрган, шекилли, дарров ташқарига чиқди. Эҳтимол, шимимдаги қисқичлар диққатини ўзига тортгандир. Мен велосипедимни жойлаштирибман-у, уларни олишни нутган эканман.

– Офицер, – деди хизматчи, менинг тирсагимдан ушлар экан, – бизда бу йигит учун жой бор.

У мени улуғвор табассум билан ўртадаги ўтиш жойи томон бошлади. Бутун пол қипиқ билан тўлиб кетганди. Мен ҳозиргача уларни оёғим остида ҳис этаман.

Ҳақиқатан ҳам битта бўш жой топилди! Мени ўтқазиган заҳоти Билли Сандей маърузасини бошлади. Унинг гапларини деярли сўзма-сўз такрорлашим мумкин:

– Бундан бир неча йил муқаддам, кунларнинг бирида, Чикаго кўчаларида «Вайт сокс» жамоаси ўйинчилари билан бирга кетаётгандим. Якшанба, пешин маҳали эди. Биз майхонага кириб, ичкилибозлик қилдик. Чиққанимиздан сўнг панжарага тизилишиб ўтирдик. Йўлнинг шундоқ нариги томонидаги бурчақда мўъжаз оркестр садо таратар, унда эркаклар ҳам, аёллар ҳам бўлиб, мадҳиялар куйлашарди. Одатда, онам ҳам шундай кўшиқларни хиргойи қиларди. Мен кадрдон Айовамни эсладим-у, хўрсиниб йиғлай бошладим. Кутилмаганда олдимга бир ўсмир келди-да, шундай деди: «Биз боққа кетяпмиз, бирга боришни хоҳламайсанми? Ишончим комил, бу сенга ёқади. Ароқхўрлар қандай қилиб ичишни ташлагани, қизлар эса ёмон одатлардан қандай халос бўлганини эшитасан». Мен ўрнимдан туриб, ўртоқларимга дедим: «Энди бас қилдим. Мени ғолиблар жамоасига қабул қилишмоқда!» Ва улардан юз ўгирдим. Дўстларимдан қай бири хахолаб кулди, бошқалари масхара қила бошлашди, аммо биттаси мени қўллаб-қувватлади.

Билли Сандей мароқли ҳикоясини давом эттирди. У ойига минг доллар маош оладиган бейсболчилик фаолиятидан воз кечиб, ёш насронийлар уюшмасида атиги 80 долларга ишлашга ўтганини сўзлаб берди. Гапираётган пайтида кўксига муштлади, костюми ва бўйинбоғини ечиб полга улоқтирди. У стулга ирғиб чиқди, уй майдончасида ҳаракат қилаётган бейсболчи каби полга узала тушиб ётиб олди!

Ниҳоят Билли минбарда тирсагига таяниб туриб, одамларни яқинроқ келиб, қўлидан ушлашга чақирди. Мен «қипқили сўқмоқ»қа қадам қўйган биринчи киши бўлдим!

Биллнинг юзидан тер оқар, шунчалик жиққа ҳўл эдики, уни ҳозиргина «Вайт сокс» базасидан елиб келган деб ўйлаш мумкин эди. Биллнинг қўлини ушлаганимда, у кулимсираб шундай деди:

– Худо сени Ўз паноҳида асрасин, ўғлим. Ҳаётингнинг ҳар бир соатида дуо қиламан.

Мен ўша куни уйга қайтадан туғилгандек бўлиб қайтдим. Ҳаётим қачон ва қай тарзда ўзгаришини тасаввур қила олмас, аммо велосипедда кезиш онларим яқин кунларда ниҳоясига етишига ишонардим. *Энди мен голиблар жамоасида эдим!*

Бу воқеадан кўп ўтмай Суартмордаги ўйинлардан бирида спорт кўмитаси раиси Чарлз Хож минбардан пастга тушиб келди-да, ўйинчилар ўриндиғида мен билан ёнма-ён ўтирди. У бироз вақт тренернинг жамоани имо-ишора билан қандай бошқариб турганини кузатди. Кейин шундай деди:

– Фрэнк, сен нима иш билан машғулсан?

Мен тўловларни йиғиштириш билан шуғулланаётганимни айтдим.

– Бир иложини топиб, олдимга кир, – деди у. – Сен билан гаплашиб олмоқчиман.

Жаноб Хож филиаллари бутун мамлакат бўйлаб тарқалган Филадельфиянинг ҳаётни суғурталовчи «Fidelity Mutual» ширкатида котиб бўлиб ишлар экан.

У билан кўришиш учун эртасигаёқ шошиб йўлга тушдим. Хож менга бир нечта саволлар бериб, тугмачани босди ва котибасидан Карл Коллингсни чақиритишни сўради. Жаноб Коллингс уларнинг Филадельфиядаги менежери эди.

Орадан икки ҳафта ўтгач, душанба куни эрталаб мен уйдан ўзимнинг кўчада киядиган костюмим билан чиқдим. Велосипедсиз. Мен ҳаётни суғурталовчи кишига айлангандим!

Еттинчи бўлим

МЕН СУҒУРТА ДУНЁСИНИ ҲАЙРАТГА СОЛАМАН

Суғурта агенти бўлганимдан сўнг, кўп ўтмай, суғурта дунёсини ҳайратга солдим. Мен ишлаётган компания инсон шу қадар кўплаб ташрифларига қарамай қандай қилиб ҳеч нима сота олмаганига тушунмасди!

Узоқ ва умидсизликда ўтган ўн ойдан сўнг, жаноб Коллингс бунинг жавобини топганини айтди. У ўз фикрини

тагдор қилиб шундай ифодалади: мен нўноқ савдо агенти эканман. Хуллас, чиқим ҳисобимни ёпишди. Бу «учинчи страйк» эди ва мени ишдан бўшатишди.

Тахминан ўша пайтда эски касалим ўзини билдириб қўйди. Компаниямизда суғурталовчи бўлиб ишловчи нафақахўр Гарри Прутцман исмли киши (дунёдаги энг хушмуомала инсонлардан бири) кўринишим касал одамга ўхшашини айтди. Унга бор гапни баён қилдим. Прутцман дарҳол ўзининг эски дўсти, машҳур жарроҳ Жон Дивер билан гаплашиб, мени текширувдан ўтказишини сўради. Доктор Дивер зудлик билан операция қилиш кераклигини айтди. Мени Ланко госпиталига ётқизишди. Тўлов ҳақини ҳам кейинчалик беришга келишилди.

Операциядан сўнг менинг жисмим доимий равишда қақшаб оғрир, аммо руҳий азоб ундан ҳам баттар эди. Бейсболдаги ўша охирги қайғули кунлар эсимга тушар, ўзимни эндигина топган пайтимда жароҳатланган кўлим мени бутунлай сафдан чиқариб ташлаганди.

«Нега? Негат?» – бу саволни қайта-қайта такрорлардим. Мана, ёшгина йигит, собиқ ҳамхонам Миллер Хаггинс энди Нью-Йоркдаги «Янки» номли жамоанинг менежери бўлган ва бойиб кетган!.. Мен эса йигирма тўққиз ёшли руҳан синган ёш бейсболчиман. Ишсизман, кундан-кунга қарзга ботиб бормоқдаман – нима иш билан машғул бўлмайин, тўла-тўқис омадсизман.

Менинг ғолиблар жамоасида бўлишимга доир ишончим эндиликда бутунлай барҳам топганди.

Бундан буён тўшақда қола олмасдим. Тўртинчи куни ўрнимдан турдим. Палатадаги бошқа беморлар кўриб қолмасин, деб парда орқасига ўтиб кийиндим. Сўнг йўлак бўйлаб ўғринча юриб кетдим. Ҳамширалар иш билан шунчалик банд эдиларки, менинг учта зина пиллапоясини босиб, одамларга тўлган шифохонадан чиқиб кетганимни сезмай қолишди. Йўлда таксида борар эканман, оғриқдан азият чекардим. Уйга келсам, ҳеч ким йўқ. Мен каравотгача зўрға гандираклаб етиб бордим.

Шунга қарамай, орадан бир неча кун ўтгач, кўчадаги

эълонларга кўра, иш ахтаришга тушдим. Аммо ҳаммаси бeфойда эди. Велосипедда кўп юришга соғлигим имкон бермас, аммо иложсиз вазият мени олдинги фаолиятим, тўловлар йиғиш ишига қайтишга мажбур этарди. Ҳайрон қолдиргани шу бўлдики, ҳатто ўша ерда ҳам менга рад жавобини бердилар!

Ўша куни тушлиқдан сўнг Суартморга йўл олдим. У ерга ўн кундан бери бормагандим. Ёмғир ёғаётганди. Жамоа сардори Жек Рифферт шундай деди:

– Тренер, балки сен уларни бугун ёмғирдан панага, бирорта том остига олиб ўтарсан ёки бирор нарса дерсан?

Мен уларнинг ҳар бири билан чиллақдан фойдаланиш, майдонда ўзини қай тарзда тутиш, база бўйлаб қандай югуриш зарурлиги ва бошқалар тўғрисида алоҳида гаплашдим. Аммо барчаси билан умумий тарзда суҳбатлашмадим.

Кейин катта хонага ҳаммамиз кирдик. Бир неча дақиқадан сўнг гап бошлар эканман, мени қандайдир кўркув исканжага олди. Натижада сўзимни давом эттира олмай қолдим. Хонадан қочиб чиқиб кетдим. Изимдан дарҳол сардор чиқди.

– Сизга нима бўлди, тренер? – деб сўради у шивирлаб. Ростини айтдим:

– Мен кўрқяпман. Кўпчилик олдида гапиролмайман. Давом эттиришга қурбим етмайди.

Жек ўша заҳоти хонага қайтди. Мен кутиб ўтирмасдан уйга қараб кетдим. «Ҳаммаси тамом, – деб ўйладим. – Жек бор гапни Док Палмерга айтиб беради».

Эртаси куни яна Суартморга отландим. Мени ишдан ҳайдашди, деб кутдим. Жекни кўриб, ундан сўрадим:

– Жек, хонага қайтиб кирганингдан сўнг болаларга нима дединг?

– Мен сени бироз мазаси бўлмади, дедим, – жавоб берди у жилмайиб.

Жекни қучоқлаб олгим келди. Ундан шу даражада миннатдор бўлгандим. Бироқ мен билан янги фалокат рўй берди. Сарғайиб кетдим. Бундай сарғайган афту башара билан кимдандир иш сўраш ҳақида ўйлаб ҳам бўлмасди.

шини кутдим. Аммо бу одам бутунлай бошқача саволлар бера бошлади... У биринчи йил учун олдиндан тўлов чекини ёзганида, мен қувонганимдан сал бўлмаса қичқириб юбораёздим.

Шунчалик ҳаяжонлангандимки, Келлининг мебель концерни ёнидан ўтиб, зудлик билан суғурта компанияси идораси томон отилдим. Жаноб Коллингснинг столи устига ариза ва чекни қўйдим. Битим бўйича ушбу воситачилик ҳаққи ўттиз кунлик ажратилган авансимни бутунлай қопларди.

– Буни қандай эпладингиз? – ҳайратга тушди у.

Эшитганларидан лол қолган жаноб Коллингс шундай деди:

– Бу битим тўғрисида душанба куни эрталиб агентларимиз билан ўтказиладиган йиғилишда гапириб беришингизни истардим.

Ўша оқшом мен ўзимни ҳақиқий ғолиб қаҳрамондай ҳис этдим. Барча қўркувим ҳавога учиб кетди. Мен уни енгдим. Мен янги Фрэнк Беттжерга айландим, негалигини ҳам яхши билардим!

Мен учун энг унутилмас чиқишларимдан бири, орадан бир неча кун ўтгач, нотиқлик санъати гуруҳида рўй берди. Мен ўз маърузамда суғурта компаниясига қайтиб, яна бир имконият беришларини сўраганим, ташриф буюрган биринчи мижозим билан битим тузганим, бу борада бейсболдаги ғайрат-шижоатимни қўллаганим ҳақида гапириб бердим.

Ҳаётимдаги энг катта ғалабалардан бирини қўлга киритганим, бор-йўғи бир неча кун аввал бутунлай омадсиз, ишсиз бўлганим, умидсизлик гирдобига тушганим боис ҳатто иш сўрай олмаганимни бир-бир баён қилдим. Назаримда, жаноб Карнеги ва барча тингловчилар ҳам худди мендек ҳаяжонланган ҳамда бахтиёр эди.

Машғулотдан сўнг, гуруҳнинг бир аъзоси, кўчмас мулк бўйича муваффақият қозонган тижоратчи Хорас Гроскин мени ҳайратга солиб, ёнимга келди ва «тўрт дақиқалилар»да нотиқ сифатида ўзи билан бирга ишлашни таклиф этди. Гап шундаки, Қўшма штатлар биринчи жаҳон уруши-

га тортилганди. Ҳукумат нотиқлар ташкилотини тузган ва «тўрт дақиқалилар» деб атаганди. Улар митинглар, саноат корхоналари, черковлар, театрлар ва ҳоказо муассасалардаги одамларга ҳукуматнинг муҳим хабарларини етказиш учун юбориларди. Шунингдек, ҳарбий облигация ҳам сотиларди. Жаноб Гроскиннинг айтишича, уларда нотиқлар етишмас экан.

– Жаноб Гроскин, мен ҳаётимда мана шу хонадан бошқа бирор жойда сўзга чиқмаганман, – дедим унга.

– Мен ҳам, – жавоб берди жаноб Гроскин, – аммо бир нечта нотиқларни эшитиб кўрдим. Улар сиздан кўра ёмон маъруза қилишди. Келинг, бир уриниб кўрайлик. Бу жуда ажойиб амалиёт бўларди.

Мен ванна ойнасига учга тўрт дюйм ҳажмдаги варақ ёпиштириб, унда ёзилган жумлани ҳар кун эрталаб бир неча марта такрорлардим:

Кўрқувни енгишнинг энг яхши усули

Нимадан энг кўп кўрқсанг, ўшани бажар. Муваффақиятга эришмагунча бажаришни давом эттиравер.

Назаримда, бу усулни амалиётда татбиқ этиб, душманни тор-мор қилишда ҳам ўз ҳиссасини кўшиш мумкин.

Эртаси кун эрталаб Хорас Гроскин билан бирга «тўрт дақиқаликлар»нинг штаб-қароргоҳига кириб бордик ва шартларимизни баён қилдик.

Дастлаб мени яқин атрофдаги мўъжаз кинотеатрларга жўнатишди. Биринчи оқшомнинг ўзидаёқ орқага қайтариб юборишади деб ўйлагандим. Кейин негадир Филадельфия ғарбидаги анча катта кинотеатрга юбордилар. Йўлда кетаётиб, троллейбусда таниқли нотиқ ва шоир профессор Жон Деннис Махони учраб қолди. Унинг ёш насронийлар уюшмасида сўзга чиққанини кўргандим. Махонига ўзимни таништирдим ва маслаҳат сўрадим. Гап шундаки, кинотеатрлар доимо чиқишимни сеанслар ўртасига тайинлар, бу пайтда айрим томошабинлар кирса, бошқалари чиқиб кетар; шовқин-сурон шунчалик баланд бўлардики, сўзларимни ҳеч ким эшитмасди.

Мен профессордан бунга қарши қандай курашиш кераклигини сўрадим.

– Уларни ғишт билан айлантириб солинг! – дея эсни оғдирадиган маслаҳат берди у.

– Сиз нимани назарда тутяпсиз? – сўрадим мен.

– Ҳайратга соладиган бирорта гап айтинг.

Сўнг шундай мисол келтирди:

– Бир куни жазирама якшанба кунида машҳур ваъзхон, руҳоний Генри Уард Бичер ўзининг ибодатхонасига олд томондаги асосий эшиқдан кирди. Марказий ўтиш жойидан оҳиста ўтиб бораркан, юзи ва бўйнини катта дастрўмол билан артарди. Минбарга етгач, тўпланганларга ўгирилиб, пешанасини артди-да, шундай деди: «Ўлгудай иссиқ кун бўлди-да, тўғрими?» Бир неча сония тўхтаб олиб сўзини давом эттирди: «Ибодатхонага кираётганимда, бир киши менга шундай деди».

Қавм жазирама иссиқни батамом унутиб, унинг ваъзини алоҳида диққат-эътибор билан тинглади.

Кинотеатрга келгач, мен ҳануз «ғишт билан қандай солиш» кераклигини билмасдим. Тўғридан-тўғри сахнага элтадиган зинапояга ўтириб олдим. Фильм тугаган заҳоти югуриб сахнага чиқдим-да, бошим узра муштимни кўтариб, кичқириб юбордим:

– Жин урсин кайзерни!

Бу ажойиб таъсир қилди! Ҳамма қоққан қозикдай қотиб қолди. Мен эса сўзимни давом эттирдим:

– Кинотеатрга кираётганимда, бир киши худди шундай деди... Сиз бунинг учун нима қилдингиз?

Мен тўрт дақиқа давомида тўлиқ сукунат оғушида гапирдим. Улар менга қулоқ солиб тинглашди!

Энди ўзимга ишончим янада ортди. Эртаси куни «Техасо» компанияси менежерининг ҳузурига ташриф буюрдим. Унинг манзилини бир неча ой муқаддам шу компанияда ходим бўлиб ишловчи дўстларимдан бири берганди.

– Мен юборганимни унга айта кўрма, – деб огоҳлантирди дўстим, – акс ҳолда мени ишдан ҳайдаб юборади.

Котиба мени менежернинг хонасига бошлаб борди. Ўзимни таништирганимда, у бирдан портлаб кетди:

– Мен бугун суғурта агентларини қабул қилмайман! Асабларим бузилгани боис, икки ой ишга чиқа олмадим. Кеча кечқурун хотиним менга: «Кел, анови бурчакдаги кинога борайлик, бу сени тинчлантиради», – деганди. Хўп, деб у билан бирга кинога бордим. Эндигина жойимга ўтиргандим, қандайдир ақлдан озган телба саҳнага югуриб чиқди-ю, бор овози билан: «Жин урсин кайзерни!» – деб бақирди. Ўлиб қолсам керак, деб ўйладим.

Мен кулмасликка ҳаракат қилдим, аммо унга қараб барибир «ҳа-ҳа» деб турдим-у, сўнг хахолаб юбордим.

– Бунинг нимаси кулгили? – тутақиб кетди менежер.

Кулгимни зўрға босиб, ўша одам мен эканлигимни тан олдим. Рўпарамдаги киши ғазабдан кўкариб, жойидан сакраб турди. Менга эшикни кўрсатиб, бақирди:

– Кўзимдан даф бўлинг ва ҳеч қачон бу ерга қадам босманг!

Мен айнан шундай қилдим.

Бир неча кундан сўнг «тўрт дақиқалилар» штаб-қароргоҳида менга унча катта бўлмаган заводга бориб, тушлик танаффусида ишчилар билан суҳбат ўтказиш вазифасини топширишди. Тўсатдан Вашингтондан қўнғироқ қилиб, ҳарбий кенгаш маъмури Чарлз Шваб долзарб йиғилиш тўфайли ушланиб қолгани ва «Budd Manufacturing» компаниясининг 16 минг кишилиқ ходимларини ҳузурида сўзга чиқа олмаслиги маълум қилинганди. Ўша пайтда Чарлз Шваб АҚШда президентдан кейинги машҳур киши эди.

– Ё Худо, энди нима қиламиз? – деди кимдир.

– Бошқа кишини топинг. Майли, Швабнинг ўрнига сизнинг энг яхши нотиғингиз чиқсин, – деб жавоб берди бошқаси.

– Аммо бизнинг вақтимиз йўқ. Жуда кеч бўлди. Ишчилар тўпланишяпти. Улар айнан Швабнинг нутқини эшитишмоқчи.

Бир неча лаҳзадан сўнг мен Бруд-стрит бўйлаб қизил, яп-янги очиқ кадиллакда кетиб борардим. Унга байроқча-

лар осиб ташланган, сиреналар қичқирар, мотоцикль минган полиция соқчилари отряди мени олд ва орқа томондан кузатиб борарди. Биз билан шаҳар ҳокимиятининг бир неча вакиллари бор эди. Аммо улардан бирортаси ҳам менинг кимлигимни сўрашга ботина олмади. Соатига 60 мил тезликда кетаётган машинамизни ўтказиб юбориш учун йўл ҳаракатини тўхтатишди.

Биз Бад заводига ташриф буюрганимизда, безатилган минбарда ярадор фахрий сўзларди. У яқинда Франциядан қайтган, қўлидан жудо бўлган, боши ҳамон бинт билан боғланганди. Фахрий кўнгилларни зириллатадиган, «ўша ер»да йигитларимиз бошидан ўтказаётган воқеа-ҳодисалар ҳақида гапирарди.

Шундан кейин «Budd» компанияси вице-президенти Лео Хейнтц мени таништирди. У, жаноб Шваб Вашингтонда ушланиб қолди, ўрнига «тўрт дақиқали»лардан бири жаноб Беттжер сўзга чиқади, деб изоҳ берди.

Оломон ҳафсаласи пир бўлиб, ўзини зўрға тийиб турарди.

Мен сўзимни тугатганимда шундай кайфиятда эдимки, гўё мени тўққизинчи иннингда аутга чиқариб, тўла базадан маҳрум қилишганди. Минбардан тушганимда ва тингловчилар иш жойига тарқала бошлаган пайтда бир киши олдимга келиб, қўлимни қисди. Бу инсоннинг кимлигини мутлақо тополмайсиз. Бу ўша «ичак» Маккарти, яъни «Мақданиэльс» салуни учун ўйнаган, биз «Донахью»ни ютган кунимиздаги ўйинчи эди.

– Ҳаммаси жуда ажойиб бўлди, Бетч, – деди у хушмуомалалик билан.

– Ичак, нима, сен Бадда ишляяпсанми? – сўрадим мен.

– Ҳа-да, уруш менгача ҳам етиб келди, – жавоб берди у аччиқ кулимсираб.

Бу одамни фақат жаҳон уруши ишлашга мажбур этганди!

Мен чиқиб, ўзим миниб келган байроқча осилган чиройли қизил кадиллакни ахтарсам, аллақачон кетиб қолибди. Шаҳарга қайтариб элтиш учун кутиб туриш уларнинг хаёлларига ҳам келмабди.

Муюлишга қадар пиёда юриб, троллейбусга ўтирдим. Йўл бўйлаб ўйлаб кетдим: «Мени базалар тўла бўлганида аутга чиқариб юборишганидан ажабланмаслик керак. Бу бир пайтлар Миллер Хаггинснинг ўрнида ўйнаб, Кристи Матьюсон оширган тўпни уролмаганимдан кўра беўхшов иш бўлди. Мана мен, ҳафтасига 35 доллар сарфлайдиган буюртма тўпловчи эпсиз вакил. Мени кутилмаганда захиралар ўриндигидан суғуриб олиб «Bethlehem Steel» корпорацияси президенти, дунёда маоши йилига бир миллион доллардан ортиқ бўлган ягона инсон – Чарльз Шваб учун тўп тепишга мажбур қилишди. Кулгили кўринмай, нима бўлсин!»

Мен қаламни чиқардим ва хомчўт қила бошладим. Ҳа-а, Швабнинг уч соатлик маоши бутун бошли йиллик сарф-харажатимдан ҳам кўп экан.

«*Кўрқувни енгишнинг энг яхши усули... – дея ёдга олдим севимли иборамни ва давом этдим: – Мен учун кўрқув устидан ғалаба қозониш ва ўзингга нисбатан ишончни мустаҳкамлашнинг энг самарали усули шундай бўлмоғи керак: нимадан энг кўп кўрқсанг, ўшани бажар. Муваффақиятга эришмагунча бажаришни давом эттиравер».*

Агар мен мазкур усул ҳақида билмаганимда ва «тўрт дақиқали» ишга ёзилиб уни *татбиқ этишга* ўзимни мажбур қилмаганимда, омма олдида сўзлаш туфайли юзага келган ҳаётимдаги энг кучли туйғулардан бирини бошдан кечирмаган бўлардим.

«*Ёмонлик қилманг, ана шунда ҳеч нимадан кўрқмасангиз ҳам бўлади».*

Б. Франклин

Тўққизинчи бўлим СМАТС ҲИКОЯСИ

Чарлз Швабнинг ўрнига қовушмаган чиқиш қилганимдан сўнг «тўрт дақиқали» нотик бўлишимга туртки берган Хорас Гроскинни учратиб қолдим. У қисқа фурсат ичида ажойиб нотиклардан бири бўлиб етишган эди. Мен машхур миллионер Швабнинг ўрнига сўзга чиққанимдан кейинги «аут»имни айтиб берганимда Гроскин ичаги узилгунча кулди.

Хорас Гроскин кейинги чиқишларимга дарҳол таъсир қиладиган фикр берди. Унинг айтишича, Филадельфиянинг бошқа «тўрт дақиқали»ларидан кўра кўп миқдорда ҳарбий облигациялар сотишдаги муваффақиятининг ҳақиқий сири турли-туман воқеаларни ҳикоя қилиб беришига бориб тақалар экан. Фақат мазкур ҳикоялар ҳаётдан олинган реал воқелик, «окоп ҳақиқатлари»²² ҳамда шунга ўхшаш воқеалардан иборат бўлиши лозим эмиш.

Шундай воқеалардан бирини эртаси куни унча катта бўлмаган завод ишчиларига тушки дам олишда айтиб бердим. Йигирма олти ишчи тўғридан-тўғри дастгоҳларга чиқиб ўтиришганди. Гап бошлашдан аввал бўр билан дастгоҳлар олдидаги полга қалин чизиқ чиздим-у, унинг яқинига ўриндиқ қўйиб, устига чиқдим ва шундай дедим:

– Йигитлар, мен ҳаммаси бўлиб тўрт дақиқа сўзлайман, холос. Сизларга бир воқени айтиб бермоқчиман...

Ўша пайтда, яъни касаба уюшмаларини деворга қисиб қўйишганида, жанубий Уэльс шахтёрлари иш ташлашди. Натижа нима бўлди? Ҳарбий-денгиз флоти ва қурол-яроғ, ўқ-дори ишлаб чиқарувчи заводлар учун кўмир тақчиллиги юзага келди. Иш ташлаш ҳаммани карахт қилиб ташлади. Захирадаги кўмир фақат ўн кунга етарди, холос!

Буюк Британиянинг қаҳрамон саркардаларидан бири Жанубий африкалик генерал Ян Кристиан Смутсни шахтёрлар хузурида сўзга чиқиши учун зудлик билан чақирдилар. Мен ўша маърузани ҳеч қачон унутмайман. У сўзма-сўз шундай жаранглайди:

²² Окоп ҳақиқатлари – аскар ёдномалари.

– Мен Кардиффга эртаси куни тонгда етиб бордим. Дарҳол шахтага қараб отландим. Кардиффдан тортиб конга қадар йўл бўйида иш ташловчилар тизилиб туришарди. Ниҳоят мен Тонипандига, иш ташлаш ҳаракати марказига етиб келдим. Минглаб дарғазаб одамлардан иборат улкан оломон тўпланди. «Жентльменлар, – дедим уларга, – сизга яхши маълумки, мен узоқ йўл босиб келдим. Ғалабага ҳиссамни кўшиш учун ташриф буюрдим ва сизлар билан умумий кулфатимиз тўғрисида гаплашмоқчиман. Аммо ўз мамлакатимда валлетликларни дунёда энг машҳур кўшиқчилар деб эшитгандим. Шу боис, аввало, халқингизнинг энг яхши кўшиқларидан бирини менга куйлаб берсангиз, дегандим».

Одамларнинг улкан тўдаси орасидан кимдир дарҳол «Оталар замини»ни куйлаб юборди. Барча иштирокчилар кўшиқ сўзларини битта қолмай илиб олиб, тик туриб куйладилар. Ана шунда вазият бутунлай юмшаганини фаҳмладим. Мен шундай дедим: «Хўш, жентльменлар, сизларнинг ҳузурингизда узоқ сўзлаб ўтиришимга ҳожат бормикан? Ғарбий фронтда нималар рўй бергани сизга маълум. Хабарингиз бор, ўн минглаб ўртоқларингиз жонини гаровга қўйиб курашмоқда. Биласиз, фронт фақат Францияда ўтаётгани йўқ, фронт чизиғи мана шу ердан ҳам ўтган».

Мен бор-йўғи шуни гапирдим, бунга эса бир неча дақиқа кетди, холос. Сўнг навбатдаги бошқа йиғилишга ҳам бордим ва айнан ана шуларни такрорладим. Кеч тунда поезд билан Лондонга қайтдим. Кабинет аъзолари мени хитоб билан қарши олдилар: «Нима бўлди ўзи, барча шахтёрлар ишни бошлаб юборишди?»

Мен: «Наҳотки? Бу мен учун янгилик», – дедим.

Ҳикояни тугатиб, мен Хорас Гроскиннинг кўрсатмаларига аниқ амал қилдим:

– Хўш, йигитлар, биласиз, фронт фақат ўша ерда эмас, шу билан бирга мана бу ердан ҳам ўтмоқда. Сизлардан ким чизиқни босиб ўтиб, ҳарбий облигацияга ёзилишни истайди?

Бир ишчи дастгоҳ устидан югуриб тушди ва мен чизиб қўйган чизиқдан ўтди. Қолган йигирма беш нафари унинг ортидан эргашди.

Мен бу ҳикоядан фойдаланишни токи уни бутунлай ёдлаб олгунча давом эттирдим. У ҳамиша мўъжизавий натижа берарди.

Уруш тугаганидан сўнг икки йил мобайнида «изқувар» бўлиб ишладим. Американинг сотув бўйича энг буюк агентларидан бири – Клейтон Хансикер учун фаровон ҳаёт кечирувчи мижозларни ахтариб топиш билан машғул бўлдим. Сал ўтмай, унинг муваффақият сирини билиб олдим. Хансикер одамларни ўзининг ҳикояларига моҳирона қизиқтира олгани учун ҳам облигацияларни сотарди.

– Сотиш, бу – кўп ҳолларда воқеаларни келиштириб сўзлаш маҳоратидир, – дейди у. – Сиз «маҳсулот»ингиз ҳақида ҳикоя қила туриб, ғояларингизни ҳаётга татбиқ этасиз.

– Мени узоқ вақтдан бери иш билан банд одамларнинг ҳузурингизга келиши ажаблантиради, – дедим унга. – Улар худди ўз ишларини бутунлай унутгандай бўлиб ўтиришади ва диққат билан тинглашади.

– Бунинг сири шундаки, – изоҳ берди жаноб Хансикер, – мен ҳамиша ҳикоямни *уларнинг вазияти ёки муаммоси* билан боғлайман. Шу боис, ечимини билиб олиш учун яхшилаб эшитишади.

Шу тарзда ҳикоя қилиш маърузалар ўқиш ва китоб ёзишимда менга жуда катта ёрдам берди. Сухбатдошни ўзи тўғрисида гапириб беришга рағбатлантириш катта аҳамиятга эга эканини ҳам пайқадим. Бунда, одатда, усталик билан берилган бир ёки иккита савол етарли бўлади. Масалан: «Сиз гилам ишлаб чиқаришни қандай бошлагандингиз, жаноб Дуэр?»

Инсонга ҳамиша эътибор билан муносабатда бўлиш хуш келади. Ишончим комилки, унга сизни эшитишдан кўра, ўзи ҳақида гапириб бериши ҳамиша маъқул, шуни афзал билади. Сиз эса ўз навбатида бу одам ҳақида анча-мунча қизиқарли маълумот тўплайсиз – баъзи ҳолларда ундан сўраш ноқулай бўлган тафсилотларни ҳам билиб оласиз.

Мен одамларни диққат билан тинглаб, кўплаб жозибали, илҳом бағишлайдиган, романтик воқеалари ҳақида билиб олдим. Шу билан бирга улардан ўрганадиган кўплаб жиҳатларни ҳам топаман.

Иккинчи қисм

ИШ ТАРТИБИМНИ ҚАЙ ТАРЗДА ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТГАНИМ ХУСУСИДА

Менинг бутун ҳаётимни
ўзгартириб юборган
дунёга машҳур олимлар
томонидан кашф
этилган МУҲИМ ҲОЯ

Ўнинчи бўлим

ФРАНКЛИН МУВАФФАҚИЯТИНИНГ СИРИ

Бир куни оқшом пайти машғулотда Дейл Карнеги боши узра китобни кўтарди-да, уни ҳар биримиз бир неча марта ўқиб чиқишимизни исташини билдирди. Бу «Бенжамин Франклиннинг таржимаи ҳоли» эди. Жаноб Карнеги уни энг ажойиб ва руҳлантирувчи китоблардан бири деб атади.

Франклин қашшоқ ўсмир бўлган. У ўн ёшидан бошлаб ишлаган. Мактабда бор-йўғи икки йил ўқиган. Филадельфияда кичик босмахона ишчиси бўлиб ишлаб, қулоғигача қарзга ботган Франклин ўзини омадлироқ ишбилармонга айлантиради деб ўйлаган ғояни кашф этди. Ҳақиқатан ҳам мазкур ғоя унинг бадавлат инсон бўлишига ёрдам берди ҳамда дунёдаги энг донишманд кишилардан бирига айлан-тириб шуҳратини оламга ёйди.

Мени ушбу ғоянинг оддийлиги ҳайратга солди. Уни ҳар бир киши бемалол қўллаши мумкин!

Франклин ўн уч тамойилга асосланган режа ишлаб чиқди. Ҳар бирига уларнинг мазмунини тўла-тўқис қамраб олувчи қисқача дастурни илова қилди. Франклин доимо ўзи билан бирга олиб юрадиган мўъжаз ён дафтари саҳифасида ажратилган ҳар бир тамойил тагига ўзининг ғалабаси ва мағлубиятларини ёзиб борди. У барча тамойилларни бирданига амалга оширишга уринмади, балки ҳар бирига кетма-кет битта ҳафтани бағишлашга қарор қилди. Тамойиллар, маълумки, ўн учта, йилда эса эллик икки ҳафта бўлиб, шу тариқа ҳар бир тамойилни йилига тўрт марта амалиётга татбиқ этишга умид боғлади. Бутун ҳафтани битта тамойилга бағишлаган Франклин тезда ўзининг куч-қувватини битта нуқтага жамлашни ўрганди. Нимаики бўлмасин, унинг туб моҳиятини англаб етадиган бўлди.

Ярим аср ўтгач, ажойиботларга тўла умри ниҳояланаётган Франклин фақат ўзининг ғояси туфайли муваффақиятга эришганини эътироф этди. «Умид қилманки, авлодлар мендан ўрнак олади ва ундан фойда кўради», – деганди у.

Мен илгари ҳеч қачон «Таржимаи ҳол» тўғрисида эшитмагандим ва Бенжамин Франклин борасида деярли ҳеч нима билмасдим. У ҳақида фақат, варрак учиради, деб юрар эканман. Ёш насронийлар уюшмаси мазкур китобларни биз учун ниҳоятда арзон нарҳда сотиб олди. Улардан бирини мен ҳам харид қилдим. Бор-йўғи бир доллар турарди.

Жаноб Карнеги сўзлаётган вақтида калламга аҳмоқона ғоя келиб қолди. Бу фақат собиқ бейсболчининг калласида пайдо бўлиши мумкин, чунки мен бейсбол билан Франклиннинг режаси ўртасига ёндош чизик ўтказгандим. Собиқ ҳамхонам Миллер Хаггинсни Нью-Йоркнинг «Янки»-сига менежер этиб тайинлашларидан олдин мазкур жамоа муваффақиятсиз ўйнади. Хаггинснинг биринчи иши ўйинчиларнинг майдондаги жойлашув ўрнини алмаштириб, ҳар бир позицияга Бейб Рут, Лу Гериг, Боб Мезель, Уэйт Хойт ва бошқа машҳурларни жойлаштиришдан иборат бўлди. Кучларни янгитдан жойлаштириш «Янки»нинг мағлубиятдан ғалабага ўтишига ёрдам берди. Жамоа уч йил давомида охириги ўрндан биринчи поғонага чиқиб, Америка лигасининг чемпионига айланди!

«Бен Франклин билан ҳам айнан шу ҳол рўй берганди, — дедим ўзимга-ўзим. — Босмаҳона фаолиятида Беннинг иши олдинга қараб кетмади. Ва у ўзининг иш тартибини қайта қуришга қарор қилди».

Бу менга худди фантастикадай кўринди.

Беннинг режасини ўн уч ҳафта мобайнида ўзимда синаб кўришга аҳд қилдим. «Кучларни жойлаштириш»-ни ҳам Франклиндан ўзлаштирдим. Аммо даставвал уни фақат савдода татбиқ этдим. Мен Франклиннинг ўн учта тамойилидан фақат олтитасини танлаб олдим, еттитасини ишимга ёрдам берадиганига алмаштирдим. 3x5 дюймдаги 13 та карточка тайёрладим-у, ҳар бирига йирик ҳарфлар билан битта тамойилни ёзиб қўйдим. Сўнгра аста-секин йил давомида ўзимнинг тамойилларимни кундалик ҳаётга худди Франклин ўз фаолиятида амал қилгани каби мослаштирдим.

«Тартибларингни алмаштириш – «Янки» тактикасини татбиқ этиш демақдир, – ўйладим мен. – Ҳар бир позицияга энг мос келадиган ўйинчиларни қўйиб чиқиш керак, ана шунда ғалабага эришиш мумкин!» Мен ғояни ўйинга айлантирдим. Бу жуда мароқли ва кишини қойил қолдирадиган машғулот эди. Гўё бейсболга қатнагандай бўлдим. Франклин каби ҳар бир тамойил учун битта ҳафтани ажратиб, уни ҳаётимга татбиқ этдим.

Кўп ўтмай менда ўзимга нисбатан кўпроқ ишонч пайдо бўлди. Энди ҳаётим мобайнида ҳар ҳафтада улкан муваффақиятга эришиб боришимни билардим.

Режа мени ниҳоятда руҳлантириб юборди. Шу боис, уни ким биландир баҳам кўрмоқчи бўлдим. Мен ҳам худди Франклин каби буни сир тутар, чунки оила аъзоларим ҳамда дўстларим томонидан кулгига қолишдан чўчирдим.

Мазкур тамойилларни фақат Миллер Хаггинс билан баҳам кўришим мумкин эди. Хаггинс ҳамма гапни тушунади, чунки у ҳам «Янки» тартибларини айнан шу тарзда ўзгартирган. Ва айнан Хаг менга бейсболдан воз кечиш ҳамда вақтни ўтказмай, бошқа бирор иш билан машғул бўлишни маслаҳат берганди.

Шундай қилиб, ўн уч ҳафтанинг биринчи даврасини тугатиб, шанба кунларидан бирида эрталаб поездга ўтирдим. Чўнтагимда ўн учта карточка солиб (уларни «чўнтак хотираномалари» деб атардим), Миллер Хаггинс билан кўришиш учун Нью-Йоркка жўнаб кетдим.

Ўн биринчи бўлим

СИР ТУТИЛГАН ФИКР

Нью-Йоркка келганим заҳоти, ўша куннинг ўзидаёқ, собиқ хонадошим билан учрашдим. Бу менга бир олам қувонч бағишлади.

– Хаг, мен ўз бизнесимга сенинг «Янки»да қўллаган усулларингни татбиқ этдим, – деб суҳбатни бошладим мен.

– Нимани назарда тутяпсан? – қизиқди Хаг.

Мен шифохонада пулсиз ва ишсиз қандай ётганим тўғрисида айтиб бердим. Шунингдек, унинг Нью-Йоркда ме-нежерликка тайинлангани, «Янки»даги кучларнинг жойлашиш ўрнини алмаштиргани ва қай тарзда ғолиб жамоага айлангани хусусида нималарни ўйлаганимни гапириб бердим.

– Дастлаб мен учун жуда оғир кечди, ниҳоятда ҳафсалам пир бўлди, – дедим мен. – Ахир ҳаётимда ҳеч қачон бундай ҳол юз бермаганди. Аммо кейинчалик ҳаммаси ҳақида яхшилаб ўйлаб кўрганимдан сўнг сен бажарган ишлар руҳлантирди, Хаг. Ва мен ҳам «тартибни ўзгартириш»га жазм қилдим.

Хаггинсга ўн учта чўнтак хотираномаларини кўрсатдим. Сўнг қисқа қилиб унинг режаси билан Франклин режаси ўртасида ёндош чизиқ тортганим ва бу ҳаётимга қандай таъсир қилганини айтиб бердим.

У ҳар бир карточкани тезгина кўраркан, юзидаги ифодани кузатдим. Хаггинснинг бор-йўғи иккита ажралиб турадиган жиҳати бўлиб – оғзи катта ва ақли зўр эди. У карточкаларни қайтариб бераркан, мутлақо ҳеч қандай муносабат билдирмади. Фақат ўрnidан туриб, шундай деди:

– Менинг ўйингоҳга бориш вақтим бўлди, Фрэнк. Бугун ўйин олдидан кутилмаган совға тайёрладик, у сени қизиқтирса керак. Киргин, ўйиндан сўнг кўришамиз.

Ўша пайтларда нутилмас Бейб Рут ўзининг эришиб бўлмас жаҳон рекордига яқинлашган эди. У етти юз йигирма тўққиз марта масофани айланиб чиқиб уйни забт этганди. Жумладан, мазкур натижанинг ўн бештасини жаҳон чемпионатида қўлга киритганди. Бейб Рут туфайли «Поло граундз» стадионида янги тоифадаги ишқибоз – биринчи база қаерда жойлашганини билмайдиган, аммо бу ўйинчи ҳақида эшитган ва уни қай тарзда уйни қўлга киритишини кўришга илҳақ ҳавасманд пайдо бўлганди. Бейб миллий қаҳрамонга айланганди.

Рут ўйин бошланганида майдончада ўзининг тўп урадиган жойини эгаллаганди. «Янки»даги тўп узатувчилардан бири унга жуда катта тезликда тўпни улоқтирди. Бейб ўзи-

нинг улуғвор қўл силташи билан 50 минг ишқибозга ҳузур бағишлаб, бир нечта тўпни тўсиқдан ташқарига урди.

Бир гал тўп 441 футли белгидан ошиб ўтиб, марказий майдондан узоққа учиб кетди. Аксарият ишқибозлар Чиллаклар Қиролини ҳадеганда кўришмас, шу боис зарбасининг бутун кучини англолмай қолардилар. Энди эса Бейб уларни забт этди. Ҳатто, иккала жамоа ўйинчилари ҳам ўринларидан туриб, олқишлаб чапак чалишди!

Ана шундан сўнг Хаггинс менга шама қилган энг катта кутилмаган совғага навбат етди. Асосий база майдончасига бир чиройли қиз чиқди, уни оммага таништиришди. У англиялик Жойс Уэзеред бўлиб, аёллар ўртасида ўтказиладиган гольф бўйича Британиянинг очиқ чемпионатида яқинда ғалаба қозонганди. Жойс гольф ўйинида дунё миқёсида эътироф этилган энг яхши ўйинчи сифатида танилганди. Бу соҳибжамол хоним бўйи 6 футу 20 дюйм, оғирлиги 210 фунт бўлган Бейт Рутнинг қўлини сиққанида, унинг олдида нимжон гўдакка ўхшаб қолди.

Стадионда ҳозир бўлганлардан фақат якка-ярим одам кейинчалик рўй берадиган кишини ҳаяжонлантирувчи томошадан хабардор эди. Ҳатто Бейб ҳам билмасди.

Жойс тўп узатувчининг ўрнида турди ва энгашди. Сўнг гольф учун мўлжалланган тўпни ёғочдан ясалган уч оёқли жажжи таглик устига қўйди. Таглик ерга қоқилганди. «Янки» учун чиллакни узатувчи бола унга гольф калтагини берди. Қиз қўлларини жуфтлаб аввалига икки бор силкитди ва ниҳоят коптокни шундай баландга уриб майдоннинг ўнг четидан ошириб юбордики, барча томошабинлар ҳайратга тушишди. Сўнгра коптокни яна таглик устига қўйди-да, майдоннинг чап тўсиғи оша олис томонга йўлади. Ана шунда энг ажабтовур воқеа рўй берди. Жойс яна янги коптокни ўрнатди, майдон ўртасидаги 441-футли белги томон бурилиб, уни шу даражада баланд ва узоққа улоқтирдикки, копток белгидан ҳам, ечиниш хонасининг томи устидан ҳам учиб ўтди!.. Балки ҳозир ҳам қаердадир учиб юргандир. Ишқибозлар коптокни охириги марта катта тезлик билан Гарлем дарёси устида учиб юрганига кўзла-

ри тушган. Унинг суви шу атрофдаги Атлантика океанига қуйилади...

Ўйиндан сўнг мен билан яна учрашган Хаггинс сўради:

– Жойс Уэзереднинг ўша азамат тўп ташловчи Бейб Рутга тупургани сенга ёқдими?

– Мен бундай лол қолдирадиган томошани ҳали кўрмагандим, – дедим мен. – Сири нимада?

– Сири шундаки, гольф коптоклари махсус тарзда бейсболниқидан икки баробар узоқроққа учадиган қилиб тайёрланади. Гап унинг таркибий қисмида, – жавоб берди Хаггинс қулиб.

Шундан сўнг Миллер Хаггинс менга шундай ғояни тақдим этдики, у ҳаётимни бутунлай ўзгартириб юборди. Хаггинс шундай деди:

– Фрэнк, Жонстаунда Берт Конн думингга консерва банкасини боғлагани сени бейсболнинг олий лигасига олиб чиққан ўша таркибий қисм эди. Кейинроқ у сени суғурта бизнесига олиб келди ва савдода ишинг ўнгидан кела бошлади. Агар ана шу сеҳрли таркибий қисмни менга кўрсатган карточкалардаги ўн уч тамойилнинг ҳар бирига қўлласанг борми, у ҳолда Американинг энг буюк суғурта ходими бўласан!

Таркибий қисм ғояси менга янги қувват бахш этди. У *пиликни ёқиш* учун менга етишмаган учкунни тухфа қилди. Ўша консерва банкасига бир қути динамитни айнан Берт Конн қўйди. Аммо фақат Миллер Хаггинс уни *портлата* олди, холос!

Менинг ўн уч тамойилим:

1. Файрат-шижоат.
2. Тартиб (ўз-ўзини ташкил этиш).
3. Бошқаларга ғамхўрлик қилиш.
4. Саволлар.
5. Жим туриш (кўпроқ эшитиш).
6. Қатъийлик.
7. Тежамкорлик.
8. Самимийлик.
9. Танқид ўрнига мақташ.